

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ.
ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΡΑΤΩΝ.**

**ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ
(ID: 1207707861)**

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2022

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ.
ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΡΑΤΩΝ.**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς
Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο
Νεάπολις**

**ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ
(ID: 1207707861)**

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2022

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © **Αναστάσιος Πετρίδης**, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT.....	6
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ	7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
2. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	11
2.1. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ	11
2.2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΥΠΟΣΤΑΣΗΣ	12
2.2.1. ΕΔΑΦΟΣ	13
2.2.2. ΛΑΟΣ	15
2.2.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ.....	15
2.3. ΚΡΑΤΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ	16
2.4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ	17
3. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ	20
3.1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	20
3.2. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	21
3.3. ΝΟΜΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	26
4. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΣΧΙΣΗ.....	33
4.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΣΧΙΣΗΣ	33
4.2. ΑΠΟΣΧΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ	34
4.3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ» ΑΠΟΣΧΙΣΗΣ (Remedial Secession)....	36
5. ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ	39
5.1. ΜΠΑΓΚΛΑΝΤΕΣ	39
5.2. «ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ»	41
5.3. ΚΟΣΟΒΟ	43
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	46
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Αναστάσιος Πετρίδης

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: *Η Αρχή της Αυτοδιάθεσης των Λαών. Διεθνές Δίκαιο*

και Δημιουργία Κρατών

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος).....[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Όπως κάθε ταξίδι, έτσι και αυτό φτάνει στο τέλος του. Το αν εκπληρώθηκε ο σκοπός του μένει να το δείξει η ιστορία. Ωστόσο, όπως είναι κοινά γνωστό, ο προορισμός δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά το υψηλότερο σκαλοπάτι που σου δίνει απλόχερα τη δυνατότητα να γυρίσεις και να κοιτάξεις πίσω τη θέα από όλη τη διαδρομή. Αυτή η διαδρομή είναι η ουσία του ταξιδιού και αυτή είναι που γεμίζει το σακί των αναμνήσεων.

Εν μέσω μιας δύσκολης περιόδου για όλη την ανθρωπότητα λόγω της πανδημίας, σίγουρα η διαδρομή δεν ήταν στρωμένη με ροδοπέταλα. Παρά τις δυσκολίες, υπήρχαν και οάσεις που προσέφεραν την απαραίτητη ανασυγκρότηση και δύναμη για τη συνέχεια.

Για το λόγο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσοι με βοήθησαν και στάθηκαν δίπλα μου σε όλη τη διαδρομή, αποτελώντας τις οάσεις που ανά καιρούς χρειαζόμουν. Από το ακαδημαϊκό προσωπικό του Πανεπιστημίου που ήταν αρωγός στην προσπάθειά μου τους τελευταίους δεκαοκτώ περίπου μήνες μέχρι τους γονείς μου που με θυσίες βοήθησαν να φτάσω μέχρι αυτό το σημείο.

Τέλος, ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ οφείλω στη μοναδική μου σύζυγο που με την παρουσία της και την ενθάρρυνσή της συνέβαλλε τα μέγιστα στην ολοκλήρωση αυτού του ταξιδιού.

Αναστάσιος Πετρίδης
Βόλος – Ιανουάριος 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών αποτελεί σημείο κλειδί για τη διεθνή κοινότητα, καθώς από την αρχή του μεσοπολέμου έως και τις μέρες μας συνιστά το κυριότερο μέσο για τη δημιουργία νέων κρατών, τόσο μέσα από ειρηνικές διαδικασίες όσο και μέσα από διαδικασίες γεμάτες εντάσεις. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι μέσα από εκτενή έρευνα τόσο σε πρωτογενείς όσο και δευτερογενείς πηγές να οδηγήσει τον αναγνώστη στην πλήρη κατανόηση της έννοιας της αρχής της αυτοδιάθεσης καθώς και σε αυτήν του κράτους, μαζί με τα έννομα αποτελέσματα που επιφέρει, πάντα υπό το πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Υπό αυτό το πρίσμα οριοθετούνται οι κανόνες που απαιτούνται για τη δημιουργία νέων κρατών καθώς και ο ρόλος της απόσχισης σε αυτή τη διαδικασία. Κάθε προσπάθεια ορισμού της έννοιας του κράτους περιλαμβάνει το έδαφος, το λαό και την πολιτική εξουσία, αποτελώντας και τα συστατικά του στοιχεία, με την έννοια της αναγνώρισης να έχει πολιτική σημασία χωρίς να προσδίδει έννομα αποτελέσματα. Κάθε κράτος έχει διττή δομή και ως εκ τούτου και η κρατική κυριαρχία αποκτά διττή υπόσταση: τόσο εσωτερική όσο και εξωτερική, αφορώντας αφενός τις κάθετες σχέσεις μέσα στο κράτος και αφετέρου τις οριζόντιες σχέσεις στο διεθνές σύστημα. Η αρχή της αυτοδιάθεσης τονίζεται αρκετά μέσα στον ρου της ιστορίας με το πρώτο δεσμευτικού χαρακτήρα κείμενο που την αναφέρει να είναι ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών. Η αρχή της αυτοδιάθεσης συνδέεται άμεσα με την εποχή της αποαποικιοποίησης, κυρίως υπό την πτυχή της εξωτερικής αυτοδιάθεσης και της δημιουργίας νέων κρατών. Ωστόσο, στα νέα ανεξάρτητα κράτη πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στην ελεύθερη επιλογή κοινωνικοπολιτικού συστήματος και στην αντιπροσώπευση του συνόλου του πληθυσμού σε αυτό, γεγονός που καλύπτεται από την πτυχή της εσωτερικής αυτοδιάθεσης. Όμως τι γίνεται όταν ένα κράτος προσπαθεί να δημιουργηθεί εις βάρος ενός ήδη κυρίαρχου κράτους και χωρίς τη συγκατάθεσή του; Οι περιπτώσεις αυτές αφορούν τις αποσχίσεις, οι οποίες αν και εκ πρώτης ματιάς δε συνάδουν με το διεθνές δίκαιο καθώς εναντιώνονται στην αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, υπάρχουν περιπτώσεις που δεν υπάρχει άλλη επιλογή και αποτελούν την έσχατη λύση. Οι αποσχιστικές περιπτώσεις ανά τον κόσμο είναι πάρα πολλές, με αυτές του Κοσόβου και της μονομερούς ανακήρυξης της Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου να αφορούν την Ελλάδα άμεσα, επομένως είναι καίριας σημασίας η ενδελεχής μελέτη και κατανόηση όσων εξετάζονται στην παρούσα εργασία ως προς τη διερεύνηση των συγκεκριμένων περιπτώσεων και άλλων παρόμοιων.

Λέξεις κλειδιά: Αυτοδιάθεση, Κράτος, Κυριαρχία, Αποαποικιοποίηση, Απόσχιση.

ABSTRACT

The principle of self-determination of peoples is a key point for the international community, as from the beginning of the interwar period until today it is the main means for the creation of new states, through both peaceful processes and processes full of tensions. The purpose of this paper is through extensive research in both primary and secondary sources to lead the reader to a full understanding of the concept of the principle of self-determination as well as that of the state, together with the legal results it brings, always within the framework of international law. In this light, the rules required for the creation of new states as well as the role of secession in this process are delimited. Every attempt to define the concept of the state includes the territory, the people and the political power, constituting its constituent elements, with the concept of recognition having political significance without giving legal results. Every state has a dual structure and therefore state sovereignty acquires a dual nature: both internal and external, concerning on the one hand the vertical relations within the state and on the other hand the horizontal relations in the international system. The principle of self-determination is emphasized throughout the course of history with the first binding text mentioning it being the Charter of the United Nations. The principle of self-determination is directly linked to the era of decolonization, mainly in the aspect of external self-determination and the creation of new states. However, in the newly independent states, the free choice of socio-political system and the representation of the entire population in it must be possible, and this is covered by the aspect of internal self-determination. But what happens when a state tries to create itself at the expense of an already sovereign state and without its consent? These cases concern acts of secession, which although at first glance do not comply with international law as they oppose the principle of territorial integrity, there are cases where there is no other option and are the last resort. There are many separatist cases around the world, with those of Kosovo and the unilateral declaration of the Republic of Northern Cyprus directly concerning Greece, so it is crucial to thoroughly study and understand what is being discussed in this paper to examine these cases and others similar to them.

Key words: Self-determination, State, Sovereignty, Decolonization, Secession.

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

I. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

ΓΣ : Γενική Συνέλευση

ΔΣΑΠ : Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

ΔΣΟΙΚΠ : Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα

ΕΣΣΔ : Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΗΕ : Ηνωμένα Έθνη

ΗΠΑ : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚτΕ : Κοινωνία των Εθνών

ΟΗΕ : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΣΑ : Συμβούλιο Ασφαλείας

ΤΔΒΚ : Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου

II. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

GA : General Assembly

RES : Resolution

SC : Security Council

UN : United Nations

*“We far prefer world law,
in the age of self-determination,
to world war,
in the age of mass extermination”*

President John F. Kennedy

Address before the General Assembly of the United Nations, New York 1961

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της ασφάλειας εγκαθιδρύεται στον πυρήνα των διεθνών σχέσεων από το 1919, αποτελώντας αναφαίρετο στοιχείο της ανάλυσης και πρακτικής τους. Στην προσπάθεια να αποδοθεί ένας γενικευμένος ορισμός της έννοιας της ασφάλειας, η γενική πλειοψηφία έχει καταλήξει στο ότι ασφάλεια αποτελεί η ελευθερία από απειλές κατά ατόμων και ομάδων (Κωνσταντόπουλος, 2018). Ειδικότερα, όπως τονίζεται από τον Barry Buzan (1991), όταν η έννοια της ασφάλειας αναφέρεται στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, τότε αυτή έχει να κάνει με την ικανότητα των κρατών και των κοινωνιών να μπορέσουν να διατηρήσουν ανεξάρτητη την ακεραιότητά τους τόσο λειτουργικά όσο και ιδεατά στο πλαίσιο διατήρησης της ταυτότητάς τους. Κατά τη διάρκεια της ιστορίας η εξέλιξη της έννοιας των απειλών ασφαλείας έχει περάσει διάφορα στάδια και αλλαγές.

Μια από τις κυριότερες απειλές ασφάλειας, τόσο εσωτερικής υπό το πρίσμα των εσωτερικών συγκρούσεων και της έννομης τάξης όσο και εξωτερικής υπό το πρίσμα της αμφισβήτησης και αναδιάταξης των συνόρων ενός κράτους, είναι οι συγκρούσεις που αφορούν την άσκηση του δικαιώματος των λαών στην αυτοδιάθεσή τους. Οι συγκρούσεις που οφείλονται σε θέματα αυτοδιάθεσης βρίσκονται ανάμεσα στις πιο βίαιες εκδηλώσεις συγκρούσεων, που μπορεί να οδηγήσουν έως και την εκδήλωση εμφυλίων πολέμων. Τις περισσότερες φορές είναι αποτέλεσμα το οποίο προκύπτει από την προσπάθεια απόσχισης ή πολιτικής κυριαρχίας συγκεκριμένων ομάδων ανθρώπων που βρίσκονται σε ένα ήδη κυρίαρχο κράτος. Η προσπάθεια αυτή συνδέεται με διεκδικήσεις εθνικές, θρησκευτικές ή ακόμα και γλωσσικές ή πολιτισμικές των ομάδων αυτών. Ακόμα και αν οι διεκδικήσεις αυτές δεν οδηγούν πάντα σε εκδηλώσεις βίας και εν δυνάμει απειλών ασφαλείας στο εσωτερικό ενός κράτους, σίγουρα έχουν προοπτικές για να μετατραπούν στο μέλλον σε τέτοιες, αποτελώντας παράγοντες αποσταθεροποίησης τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο (Wolff, n.d.).

Λαμβάνοντας υπόψη, λοιπόν, τις όχι και τόσο παλιές συγκρούσεις διεκδίκησης ανεξαρτησίας, παρατηρούμε ότι ακόμα και στις μέρες μας τα θέματα που εμπίπτουν στην αρχή της αυτοδιάθεσης δεν εκλείπουν από την παγκόσμια πολιτική. Η αρχή αυτή αποτελεί το μέσο τόσο για τη δημιουργία νέων κρατών και τη χάραξη διεθνών συνόρων όσο και για την εσωτερική αυτοδιάθεση υπό την έννοια της σύγχρονης μορφής της, η οποία εξυπηρετεί τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας και δεν επιτρέπει τις άνευ όρων αποσχίσεις. Ως εκ τούτου, αντιλαμβάνεται κανείς το πόσο σημαντικό είναι να υπάρχει η βασική γνώση γύρω από τα τεκταινόμενα των καιρών μας στο διεθνές σύστημα. Ειδικότερα, όσοι ασχολούνται με τις διεθνείς σχέσεις, που ως επί το πλείστον είναι οι σχέσεις μεταξύ των κρατών (Κουσκουβέλης, 2004), είναι απαραίτητο να γνωρίζουν

αρχικά τι ορίζεται ως κράτος, ποιοι έχουν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, πώς αυτή εφαρμόζεται, ποιοι κανόνες πρέπει να πληρούνται στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου για τη δημιουργία νέων κρατών και την επιτυχή μετατροπή των υφιστάμενων εσωτερικών συνόρων σε διεθνή, καθώς και τον ρόλο που διαδραματίζει η απόσχιση σε σχέση με τα προηγούμενα. Συνεπώς, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να δοθεί απάντηση στα ανωτέρω καίρια ερωτήματα υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου.

Παράλληλα, δεν πρέπει να λησμονηθεί το γεγονός ότι η Ελλάδα και η Κύπρος βρίσκονται στο επίκεντρο αρκετών εξελίξεων σε θέματα αυτοδιάθεσης και διεκδικήσεων. Από τη διάλυση της Πρώην Γιουγκοσλαβίας και τη δημιουργία νέων κρατών, τη μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου μέχρι και το ψευδοκράτος που με τη βία δημιουργήθηκε στην Κύπρο, είναι αναγκαίο να γνωρίζει κανείς τι πραγματικά συνάδει με το διεθνές δίκαιο και θεωρείται νόμιμο και τι όχι.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η βιβλιογραφική έρευνα στο ευρύτερο πεδίο του διεθνούς δικαίου για τον εντοπισμό των απαραίτητων πονημάτων και η βιβλιογραφική ανασκόπηση αυτών. Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε έρευνα σε πρωτογενείς πηγές, όπως άρθρα του Καταστατικού Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, διακηρύξεις και ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ και άλλα σχετικά, παράλληλα με μελέτη δευτερογενών πηγών σχετικών με το αντικείμενο που καταπιάνεται η παρούσα εργασία όπως βιβλία, επιστημονικά άρθρα, δημοσιευμένες εργασίες καταξιωμένων στον χώρο του διεθνούς δικαίου μελετητών και άλλα συναφή. Όλη αυτή η μελέτη έχει σκοπό να εξαγάγει ένα συνολικό αποτέλεσμα το οποίο θα απαντά εμπεριστατωμένα στα καίρια ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας. Τέλος, μέσω της ποιοτικής έρευνας στα ανωτέρω πονήματα γίνεται παρουσίαση περιπτωσιολογικών μελετών που έχουν απασχολήσει τον χώρο του διεθνούς δικαίου και βοηθούν στην αφομοίωση των όρων που καταπιάνεται η εργασία και στην απαιτούμενη γνώση για ανάλυση παρόμοιων περιπτώσεων.

Η δομή της εργασίας αποτελείται από έξι κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα, μετά το πρώτο κεφάλαιο της εισαγωγής ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο που καταπιάνεται με την έννοια του κράτους, τα απαραίτητα συστατικά του στοιχεία και τον ρόλο που παίζει η αναγνώριση στη διεθνή κοινότητα. Στη συνέχεια βρίσκεται το τρίτο κεφάλαιο, όπου αναλύεται η έννοια της αρχής της αυτοδιάθεσης και ακολουθεί το τέταρτο κεφάλαιο με αναφορά στην απόσχιση ως έναν από τους τρόπους δημιουργίας κρατών στη σύγχρονη δικαιοταξία. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και συγκρίνονται τρεις περιπτωσιολογικές μελέτες με νομικό ενδιαφέρον, το οποίο ακολουθείται από το έκτο κεφάλαιο που αποτελεί και τα συμπεράσματα της εργασίας.

2. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

2.1. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΩΣ ΕΝΝΟΙΑ

Το κράτος από ετυμολογικής απόψεως είναι παράγωγο του ρήματος «κρατέω», δηλαδή εξουσιάζω. Ως εκ τούτου, γίνεται σαφές ότι παρά τις διάφορες αποδόσεις της λέξης «κράτος» ο πυρήνας της επαφίεται στην πρωτογενή εξουσία που ασκείται. Η εξουσία αυτή θεωρείται πρωτογενής καθώς δεν προέρχεται ή παράγεται από κάπου αλλού, σε αντίθεση με την ασκούμενη εξουσία από άλλα πρόσωπα ή θεσμούς, και ονομάζεται «κυριαρχία». Με βάση τον Γερμανό δημοσιολόγο Georg Jellinek, το *«κράτος είναι το με πρωτογενή εξουσιαστική ισχύ εξοπλισμένο νομικό πρόσωπο ενός λαού, ο οποίος είναι εγκατεστημένος σε ορισμένη χώρα»* (αναφέρεται στο Παπαδοπούλου, 2015, σ. 14). Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, το κράτος είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το δίκαιο και γίνεται υποκείμενό του, ενώ παράλληλα διαφαίνονται τα τρία κυρίαρχα στοιχεία του, τα οποία αναλύονται εκτενέστερα παρακάτω στην εργασία.

Στη σημερινή μορφή του το κράτος αποτελεί τη μέγιστη μορφή εξουσιαστικής οργάνωσης που δημιουργήθηκε από το ανθρώπινο είδος. Το γεγονός αυτό γίνεται εμφανές αν αναλογιστεί κανείς ότι στο διεθνές σύστημα επικρατεί αναρχία, το οποίο σημαίνει ότι δεν υπάρχει καμία εξουσία πάνω από τα κράτη. Για τον λόγο αυτό οι θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων το αναγνωρίζουν ως τον σημαντικότερο ή τον μοναδικό παράγοντα (πλουραλισμός και ρεαλισμός αντίστοιχα) της δομής και δράσης του διεθνούς συστήματος, καθώς και το πλήρως αναγνωρισμένο από το Διεθνές Δίκαιο υποκείμενό του (Κουσκουβέλης, 2004).

Το κράτος αποτελεί ένα νέο σχετικά θεσμό στην ιστορία του ανθρώπου (Hay, et al., 2006). Η εμφάνισή του αρχίζει κατά τον 15^ο αιώνα στην Ευρώπη, αποτελώντας ένα είδος συγκεντρωτικής εξουσίας με σκοπό τόσο τον έλεγχο όλων των ομάδων και θεσμών, εγκόσμιους και πνευματικούς (Εκκλησία), όσο και των χαρακτηριστικών συστημάτων εξουσίας της μεσαιωνικής περιόδου. Προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται ότι εδραιώθηκε η έννοια του κράτους με βάση τη Συνθήκη της Βεσφαλίας, το 1648 (Heywood, 2013). Καθιστώντας, λοιπόν, τα κράτη κυρίαρχα, καθιερώθηκαν ως οι κυριότεροι δρώντες της διεθνούς πολιτικής, έχοντας ως αποτέλεσμα η τελευταία να περιγράφεται ως διακρατική και κρατο-κεντρική. Αν και το διακρατικό αυτό μοντέλο αναπτύχθηκε αρχικά στην Ευρώπη, πολύ σύντομα επεκτάθηκε στη Βόρεια και Νότια Αμερική κατά το 19^ο αιώνα και έπειτα τον 20^ο στην Ασία, τον Ειρηνικό, την Αφρική και την Καραϊβική ως αποτέλεσμα του ανταποικιακού καθεστώτος. Χαρακτηριστικό της εξάπλωσης της έννοιας του κράτους αποτελούν τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ, τα οποία από 51 το 1945 έχουν φτάσει τα 193

σήμερα¹, στοιχείο που δείχνει ότι η κρατική ιδιότητα είναι πλέον πιο περιζήτητη από ποτέ (Φραγκονικολόπουλος & Προέδρου, 2015).

Ο πρώτος που ασχολήθηκε θεωρητικά με το κράτος ως έννοια είναι ο Jean Bodin. Χαρακτηριστικά, στο έργο του *The Six Books of the Republic*, 1576, αναφέρθηκε στην έννοια της κυριαρχίας ως την ανώτατη αρχή που δεν μπορεί να υποταχθεί σε κάποια άλλη, σε μια προσπάθεια να ενισχυθεί η αρχή του μονάρχη της Γαλλίας, με την τελευταία να μπορεί δικαίως να θεωρηθεί το πρώτο νεότερο δυτικό κράτος. Το θεώρημα αυτό ενισχύει η επιτυχία της αφαίρεσης των εξουσιών από τους φεουδάρχες και η συγκέντρωσή τους στους βασιλείς της Γαλλίας. Με τον τρόπο αυτό δόθηκε στον μονάρχη η δυνατότητα δημιουργίας, ερμηνείας και εφαρμογής των νόμων, χωρίς να υπόκειται στον έλεγχο από οποιαδήποτε εξουσία ανθρώπινη, παρά μόνο στους θεμελιώδεις νόμους του φυσικού δικαίου και του Θεού. Επιπρόσθετα, ο Thomas Hobbes με το έργο του *Leviathan*, 1651, ενισχύει την έννοια του κυρίαρχου, εξαλείφοντας κάθε αναφορά σε δεσμεύσεις μεταφυσικές και τονίζοντας ότι η δημιουργία του κράτους οφείλεται αποκλειστικά στον κυρίαρχο, καθιστώντας την έννοια της κυριαρχίας ως νομική και πολιτική.

Οι ανωτέρω δύο θεωρητικοί δεν είναι οι μόνοι που ασχολήθηκαν με την ερμηνεία της δημιουργίας του κράτους², αλλά όπως προαναφέρθηκε αποτελούν τους πρώτους που τόνισαν την έννοια της εξουσίας και κυριαρχίας στο εσωτερικό των κρατών (Κουσκουβέλης, 2004).

2.2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΥΠΟΣΤΑΣΗΣ

Τη σημερινή εποχή, κατά τον Max Huber, το κράτος κατέχει στο εσωτερικό του συστήματος του διεθνούς δικαίου «θέση κλειδί». Η έννοια του κράτους δεν προδιαγράφεται στο γενικό διεθνές δίκαιο, αν και αναφέρεται πολλάκις σε θεμελιώδη συμβατικά κείμενα όπως ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών. Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητο η ύπαρξη των κρατών που αναμφίβολα αποτελούν πραγματικές οντότητες με νομικές συνέπειες, να αντιμετωπίζονται με προσαρμοστικότητα, καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις το διεθνές δίκαιο λειτουργεί εμπειρικά.

Αν και η έννοια του κράτους δεν προδιαγράφεται στο γενικό δίκαιο, όπως προαναφέρθηκε, ωστόσο συγκεντρώνει αρκετούς θεωρητικούς ορισμούς στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Παρά την πληθώρα των ορισμών, όλοι ανεξαιρέτως πληρούν κατ' ελάχιστο τα απαιτούμενα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του κράτους και δεν είναι

¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αύξηση των κρατών μελών του ΟΗΕ στην πάροδο των χρόνων βλ. United Nations, Growth in United Nations membership στο: <https://www.un.org/en/about-us/growth-in-un-membership>.

² Ως παράδειγμα μεταγενέστερων θεωρητικών της έννοιας του κράτους θεωρούνται οι: Locke, Rousseau και Marx.

άλλα από το έδαφος, τον λαό και την πολιτική εξουσία-κυβέρνηση, στοιχεία τα οποία θα αναλυθούν εκτενέστερα παρακάτω.

Παράλληλα, τον τελευταίο καιρό παρουσιάζεται η τάση για συνένωση της έννοιας του κράτους με την απαίτηση διακήρυξης αυτοδιάθεσης ενός ορισμένου λαού από το Συμβούλιο Ασφαλείας και τη ΓΣ του ΟΗΕ, μέσω των ψηφισμάτων 1314/1958, 1514/1960 και 2625/1970, καθώς και την είσοδό του ως νέο μέλος του Οργανισμού. Η τάση αυτή, μέσα από δεδικασμένες περιπτώσεις φαίνεται πως αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν τα ΗΕ δεν αναγνωρίζουν την ιδιότητα του κράτους σε μια οντότητα, που κατά τα άλλα πληροί τα παραδοσιακά στοιχεία συγκρότησης κράτους. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις των ανωτέρω αποτελούν η μη αναγνώριση από τα ΗΕ της Νότιας Ροδεσίας και της Ταϊβάν ως κράτη, ενώ παράλληλα δόθηκε η δυνατότητα στο πρώην Βέλγικο Κονγκό, με την τυπική αποχώρηση των Βέλγων το 1960 και χωρίς να υπάρχει αυθυπόστατη πολιτική εξουσία, να συμμετέχει στα ΗΕ ως κράτος. Τα γεγονότα αυτά οδηγούν στο διαφαινόμενο συμπέρασμα ότι πέρα από την ανάγκη μια οντότητα να πληροί τα τρία συστατικά στοιχεία ενός κράτους, χρειάζεται να υπάρχει νομιμότητα κατά τη σύσταση του κράτους.

Τέλος, δεν πρέπει να παραληφθεί να αναφερθούμε σε ένα επιπρόσθετο στοιχείο που για μια μερίδα θεωρητικών αποτελεί το τέταρτο αναγκαίο στοιχείο ώστε να θεωρηθεί μια οντότητα κράτος. Αυτό αποτελεί την κυριαρχία ή την ικανότητα της οντότητας που θέλει να θεωρείται κράτος να δημιουργεί σχέσεις με άλλα κράτη. Είναι γεγονός ότι το 1933 στη Συνθήκη του Μοντεβιδέο για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών, είχε ενταχθεί και αυτό το στοιχείο, ωστόσο δεν τέθηκε σε ισχύ λόγω της μη επικύρωσης της συνθήκης από την πλειοψηφία των κρατών, εξαιρουμένων ενός ελαχίστου αριθμού λατινοαμερικανικών κρατών, έχοντας ως άμεση συνέπεια η Συνθήκη του Μοντεβιδέο να μην εξελιχθεί σε εθιμικό δίκαιο. Εν κατακλείδι, η απαίτηση για το ανωτέρω τέταρτο στοιχείο αποτελεί πλεόνασμα, καθώς από τη στιγμή που υπάρχει αυθυπόστατη πολιτική εξουσία υπάρχει και η δυνατότητα σύναψης ισότιμων σχέσεων με άλλα κράτη. Παράλληλα, η κυριαρχία καθίσταται συνέπεια νομική της ύπαρξης του κράτους, με την ιδιότητα της ανεξαρτησίας στις διεθνείς σχέσεις (Ρούκουνας, 2019).

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμη η εκτενέστερη ανάλυση των τριών βασικών στοιχείων που απαιτούνται για την υπόσταση ενός κράτους.

2.2.1. ΕΔΑΦΟΣ

Το έδαφος ενός κράτους ή αλλιώς η επικράτειά του (σύμφωνα με το ελληνικό συνταγματικό δίκαιο) αποτελεί την περιοχή εκείνη μέσα στην οποία εξουσιάζει το κράτος και χρησιμεύει ως τον τόπο εγκατάστασης του λαού. Παράλληλα, στο έδαφος πραγματώνονται οι διάφορες δραστηριότητες και παραδόσεις του λαού. Χαρακτηριστική

είναι η έκφραση του νομικού Hans Kelsen, η οποία περιγράφει το έδαφος ως μια σφαίρα που θέτει τα όρια στην ισχύ της κρατικής έννομης τάξης (αναφέρεται στο Ρούκουνας, 2019, σ. 187).

Το έδαφος ενός κράτους μπορεί να είναι είτε ηπειρωτικό, είτε νησιωτικό, είτε μίξη αυτών των δύο και περιλαμβάνει τις χερσαίες εδαφικές περιοχές, στις οποίες συγκαταλέγονται οι ποταμοί και οι λίμνες, τα εσωτερικά θαλάσσια ύδατα και την αιγιαλίτιδα ζώνη (κοινώς τα χωρικά ύδατα) καθώς και τον υπερκείμενο του χερσαίου και θαλάσσιου εδάφους εναέριο χώρο.

Αντίθετα, περιοχές στις οποίες το κράτος ασκεί αρμοδιότητες λειτουργικές (κοινώς κυριαρχικά δικαιώματα) ή αρμοδιότητες ελέγχου, όπως η υφαλοκρηπίδα και η αποκλειστική οικονομική ζώνη αντίστοιχα, δεν αποτελούν έδαφος του κράτους. Παράλληλα, έχει ατονήσει και η παλαιά εξομοίωση των πολεμικών πλοίων αλλά και των πρεσβειών ενός κράτους με το έδαφός του. Η τελευταία περίπτωση αποτελούσε τη θεωρία της εξωεδαφικότητας με την οποία πλέον ορίζουμε τη χρήση νομοθεσίας του κράτους, όταν αυτή συνάδει με το διεθνές δίκαιο εκτός του εδάφους του.

Παραδοσιακά, οι πρωτεύοντες τρόποι κτήσης κυριότητας εδαφών αποτελούσαν η κατοχή γης που δεν αποτελούσε κτήση κανενός (*terra nullius*)³, η μεταβίβαση εδάφους μέσω εκχώρησης αποτελεσματικά και ειρηνικά βάσει συνθήκης μεταξύ των εμπλεκομένων, η με τη χρήση βίας κατάκτηση του εδάφους και τέλος μέσω φυσικών διεργασιών όπου δημιουργείται νέο έδαφος παραπλήσιο σε ήδη υπάρχον έδαφος. Στην τελευταία περίπτωση επίκειται συσσώρευση του νέου εδάφους με το υφιστάμενο που τελείται υπό την κυριαρχία του κράτους μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε. Στη σύγχρονη διεθνή κοινότητα η πρώτη περίπτωση έχει ατονήσει καθώς δεν υπάρχει πλέον αδέσποτη εδαφική έκταση, ενώ η τρίτη περίπτωση είναι μη επιτρεπτή καθώς δεν είναι νόμιμη (Cassese, 2012).

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι η έννοια του εδάφους ως συστατικό στοιχείο ενός κράτους δεν απαιτεί ακριβή και αδιαμφισβήτητο καθορισμό της εδαφικής περιοχής, ούτε επιβάλλεται η γεωγραφική ενότητά του. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις των ανωτέρω αποτελούν η περίπτωση της Αλβανίας το 1921, η οποία μετείχε στην Κοινωνία των Εθνών χωρίς τον πλήρη καθορισμό των συνόρων της, του Πακιστάν όπου το 1947 αποτελείτο από δύο διαφορετικές εδαφικές περιοχές τις οποίες χώριζε έδαφος της Ινδίας, καθώς και η

³ Η θεωρία που αφορούσε στα εδάφη που ήταν αδέσμευτα εδραιώθηκε το 1943 από τον Πάπα Αλέξανδρο, όταν παραχωρήθηκαν οι «Δυτικές Ινδίες» στους Πορτογάλους και τους Ισπανούς. Στην πραγματικότητα και μέχρι το 19^ο αιώνα επικρατούσε η θεωρία για εγκαταλειμμένα και αδέσποτα εδάφη που επικαλούνταν από τους ηγεμόνες, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι αυτόχθονες λαοί. Το Συνέδριο στο Βερολίνο το 1885 τόνισε ότι η κατοχή εδάφους θα πρέπει να πραγματική και να ακολουθείται από ένδειξη οικειοποίησης της εδαφικής περιοχής. Βλ. Ρούκουνας, Ε., 2019. Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. 3^η έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 200.

αποσπασμένη ιταλική περιοχή Campione, η οποία βρίσκεται περικλειστη μέσα στο έδαφος του ελβετικού καντονιού Ticino.

2.2.2. ΛΑΟΣ

Ο λαός ενός κράτους αποτελείται από τα άτομα εκείνα τα οποία εκφράζουν θετικά τη βούλησή τους επιθυμώντας να ζήσουν μέσα σε μια οργανωμένη κοινωνία. Χαρακτηριστικό στοιχείο το οποίο έχει τονισθεί αρκετά μεταξύ των διεθνολόγων που εξετάζουν το κράτος και τις σχέσεις αυτού από την κοινωνιολογική πτυχή μεταξύ των ατόμων που αποτελούν το λαό ενός κράτους αποτελεί η αλληλεγγύη.

Ο λαός, ως συστατικό στοιχείο του κράτους, αποτελείται μόνο από τους πολίτες του και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να γίνεται διαχωρισμός μεταξύ του λαού και των κατοίκων ενός κράτους. Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν όλοι όσοι έχουν την ιθαγένεια, με την οποία δεσμεύονται νομικά στο κράτος που τους την παρέχει. Στην δεύτερη περίπτωση συγκαταλέγονται όλα τα πρόσωπα που διαμένουν σταθερά σε συγκεκριμένο έδαφος και ως εκ τούτου εκτός από τους πολίτες συμπεριλαμβάνονται και οι αλλοδαποί. Αν και το σύγχρονο διεθνές δίκαιο συμπεριλαμβάνει κανόνες για όλους ανεξαιρέτως, δηλαδή για τους κατοίκους ενός κράτους στο πλαίσιο της εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι υπό το πρίσμα της άσκησης των πολιτικών δικαιωμάτων (εκλέγειν και εκλέγεσθαι) μόνο οι πολίτες αποτελούν, όπως προαναφέρθηκε, το λαό ως στοιχείο σύστασης ενός κράτους.

Παράλληλα, πρέπει να τονιστεί πως για την αξιολόγηση του λαού ως συστατικού στοιχείου ενός κράτους δεν απαιτείται αφενός ομοιογένεια μεταξύ του και αφετέρου δεν υπάρχει οριοθέτηση του μεγέθους του. Με απλά λόγια, δεν απαιτείται ομοιογένεια σε τομείς όπως φυλετικούς, θρησκευτικούς ή πολιτιστικούς, ούτε υπάρχει ελάχιστος αριθμός λαού για τη συγκρότηση κράτους (Ρούκουνας, 2019).

2.2.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Το τρίτο, αλλά εξίσου σημαντικό, συστατικό στοιχείο για την ύπαρξη ενός κράτους είναι η αυθυπόστατη πολιτική εξουσία μέσω της οποίας εξασφαλίζεται η ενότητά του. Για να ισχύει ο όρος αυθυπόστατη απαιτείται να μη βρίσκεται νομικά υπό την επιρροή κυβέρνησης ξένου κράτους. Για το διεθνές δίκαιο σημασία έχει η πολιτική εξουσία και οργάνωση του κράτους να είναι σε θέση και να έχει τη δυνατότητα να εκπληρώνει τις διεθνείς υποχρεώσεις του κράτους με σεβασμό στους κανόνες του διεθνούς δικαίου και πιστή εφαρμογή τους. Ως εκ τούτου, δεν απαιτείται συγκεκριμένο είδος πολιτεύματος ή καθορισμένη δομή (Ρούκουνας, 2019).

2.3. ΚΡΑΤΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Το κράτος τη σημερινή εποχή αποτελεί πρωτογενή θεσμό του διεθνούς δικαίου και αναφερόμαστε σε αυτό με την τυποποιημένη του έννοια ως «κυρίαρχο κράτος». Η έννοια αυτή ιστορικά χαρακτηρίζει μια πραγματικότητα που έκανε την εμφάνισή της κατά την περίοδο της Αναγέννησης, κατά την οποία ήρθε στην επιφάνεια το σύγχρονο κράτος. Η έννοια του κυρίαρχου κράτους στη γέννησή της εξέφραζε την εξουσιαστική θέση που είχε ο Ηγεμόνας επάνω στα άτομα που υπαγόντουσαν σε αυτόν, καθώς τέσσερις αιώνες πριν που δημιουργήθηκε η σχετική ορολογία και έκανε την εμφάνισή του το σύγχρονο κράτος, ήταν αδιανόητο να αναφερθεί κράτος χωρίς κυρίαρχο Ηγεμόνα. Εν αντιθέσει με τη σημερινή εποχή, εύκολα παρατηρεί κανείς ότι υπό την οπτική γωνία της εξέλιξης της πολιτικής διάρθρωσης, η έννοια της κυριαρχίας χάνει την τότε σημασία της, αναλογιζόμενος ότι υπάρχει έντονη συμμετοχή του λαού στις δημοκρατικές κοινωνίες για την ανάδειξη και τον έλεγχο όλων όσοι ασκούν διακυβέρνηση. Παράλληλα, γίνεται κατανοητό ότι με την έννοια της κυριαρχίας γινόταν προσπάθεια να δοθεί εξήγηση στην πτυχή της εσωτερικής δομής της πολιτικής εξουσίας και δεν αναφερόταν στις διακρατικές σχέσεις του κράτους (Ρούκουνας, 2019).

Παρά τον αρχικό περιορισμό της κρατικής κυριαρχίας στο εσωτερικό του κράτους, δεν πρέπει να παραληφθεί το γεγονός ότι το κράτος έχει διττή δομή, αντιμετωπίζοντας τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά θέματα με αποτέλεσμα η έννοια της κυριαρχίας να έχει δύο διαστάσεις, την εσωτερική και την εξωτερική (Cerny, 2019). Στα εσωτερικά θέματα του κράτους υπάγονται οι σχέσεις με όσους διαβιούν εντός του εδάφους του καθώς και η δυνατότητα να διατηρεί την τάξη μεταξύ αυτών. Με βάση τα ανωτέρω, χαρακτηριστικό γνώρισμα του κράτους σύμφωνα με τον Γερμανό κοινωνιολόγο Max Weber, όπως ανέφερε σε λόγο του στο πανεπιστήμιου του Μονάχου το 1919, αποτελεί το μονοπώλιο άσκησης βίας εντός της επικράτειάς του προκειμένου να διατηρεί την τάξη (Waters T. & Waters D, 2015). Αντίστοιχα, στα εξωτερικά θέματα του κράτους υπάγονται οι διακρατικές του σχέσεις και η δυνατότητα να προστατεύεται από επιθέσεις στην επικράτειά του.

Ως εσωτερική κυριαρχία (internal sovereignty) περιγράφεται η έννοια στην οποία εντάσσεται η εσωτερική δομή εξουσίας ενός κράτους, η οποία διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στη δημιουργία τόσο των κρατικών δομών όσο και των εξουσιαστικών συστημάτων. Η ανώτατη αρχή στην εσωτερική δομή εξουσίας του κράτους λαμβάνει τις δεσμευτικές αποφάσεις για το λαό στην επικράτειά του. Όπως σημειώθηκε ανωτέρω, στο πρώιμο στάδιο της εσωτερικής κυριαρχίας επικρατούσε η θέση ότι η εξουσία θα πρέπει να βρίσκεται ολοκληρωτικά στα χέρια των «κυρίαρχων» μοναρχών, αποκαλώντας εαυτούς

ως το ίδιο το κράτος. Ωστόσο, το φαινόμενο αυτό άρχισε να εξασθενεί τον 18^ο αιώνα και τη γαλλική επανάσταση το 1789 όπου παρατηρείται μετακίνηση του φορέα της εξουσίας από τον εκάστοτε μονάρχη στον κυρίαρχο πλέον λαό, με κύριο εκφραστή της απόκλισης αυτής τον πολιτικό φιλόσοφο Jean Jacques Rousseau. Η λαϊκή κυριαρχία αποτέλεσε τη γενεσιουργό δύναμη των σύγχρονων θεωριών περί δημοκρατίας και τόνισε την ιδέα της διεξαγωγής των πολυκομματικών εκλογών ως την μόνη νομιμοποιημένη πηγή πολιτικής εξουσίας.

Αντίστοιχα, ως εξωτερική κυριαρχία (external sovereignty) αναφέρεται η σχέση του κράτους με τα υπόλοιπα κράτη και τους διεθνείς θεσμούς, ενώ παράλληλα τονίζει την ικανότητά του να ενεργεί ανεξάρτητα και αυτόνομα σε παγκόσμιες υποθέσεις. Αποτελεί την πτυχή της κυριαρχίας με κεντρικό ρόλο στην παγκόσμια πολιτική τονίζοντας την έλλειψη ανώτερης αρχής στις εξωτερικές υποθέσεις. Η εξωτερική κυριαρχία αποτελεί τα θεμέλια του διεθνούς δικαίου, καθώς πάνω σε αυτή στηρίζεται η λειτουργία του ΟΗΕ με βάση την αρχή της ισότητας των κρατών και του απαραβίαστου της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής ανεξαρτησίας. Ωστόσο, η έννοια της εξωτερικής κυριαρχίας δέχεται ολοένα και περισσότερους κλονισμούς, κυρίως ηθικούς, καθώς μπορεί να προκύψει αντιπαράθεση με το δόγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το γεγονός αυτό μπορεί να προκύψει λόγω του απαραβίαστου της πολιτικής ανεξαρτησίας, η οποία σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μπορεί να μετατραπεί σε βασανιστήρια, κακομεταχειρίσεις ή ακόμα και γενοκτονίες. Τέλος, σημαντική αμφισβήτηση της εξωτερικής κυριαρχίας των κρατών έρχεται μέσω των σύγχρονων εξελίξεων που αφορούν κυρίως την παγκοσμιοποίηση και ασκούν έντονες πιέσεις στα κράτη κάνοντας τα εξωτερικά κρατικά σύνορα λιγότερο συμπαγή (Heywood, 2013).

2.4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή του κεφαλαίου, στη γενική διεθνή νομοθεσία δεν υπάρχει λεπτομερής ορισμός που αφορά τη δημιουργία των κρατών, παρά μόνο μέσα από τους εθιμικούς κανόνες διεθνούς δικαίου διακρίνονται κάποια γενικά χαρακτηριστικά τα οποία αποτελούν τα συστατικά στοιχεία του κράτους. Λόγω της έλλειψης συγκεκριμένου κανόνα για τον ορισμό των κρατών, η στάση των ήδη υφισταμένων κρατών με την έκφραση ή μη της αναγνώρισής των νέων οντοτήτων αποτέλεσε έναν σημαντικό παράγοντα στη διεθνή κοινότητα.

Η αναγνώριση των νέων οντοτήτων δεν προσδίδει έννομα αποτελέσματα στη διεθνή τους προσωπικότητα, καθώς μέσω αυτής οι νέες οντότητες δεν απολάβουν δικαιώματα ούτε τους επιβάλλονται υποχρεώσεις.

Στην αρχή του 20^{ου} αιώνα, η θετικιστική σχολή σκέψης⁴ θεωρούσε αναγκαία προϋπόθεση για την ύπαρξη ενός κράτους την αναγνώρισή του από τα υπόλοιπα κράτη. Η θέση αυτή, ωστόσο, δημιουργεί έναν κίνδυνο στη διεθνή κοινότητα, αφήνοντας χωρίς απάντηση το ερώτημα του ποιος έχει τη δυνατότητα και το δικαίωμα να αναγνωρίζει ένα κράτος (Ρούκουνας, 2019). Παράλληλα, μέσω της αβάσιμης αυτής θεωρίας θα προκαλείτο ένας τεχνητός διαχωρισμός, ο οποίος δε θα αποτελούσε μέρος της πραγματικότητας, καθώς υπονοούσε ότι οι νέες οντότητες θα αποτελούσαν υποκείμενα διεθνούς δικαίου σε σχέση με όσα κράτη τις έχουν αναγνωρίσει, ενώ αντίστοιχα δεν θα είχαν νομική προσωπικότητα σε σχέση με όσα κράτη δεν προέβαιναν στην αναγνώρισή τους.

Παρά το γεγονός ότι η αναγνώριση μιας νέας οντότητας δεν προσδίδει έννομα αποτελέσματα, η ίδια η πράξη της αναγνώρισης δεν παύει να έχει εξέχουσα σημασία τη σημερινή εποχή. Αρχικά, η αναγνώριση μιας οντότητας από ένα υπάρχον κράτος έχει πολιτική σημασία καθώς τονίζει την πρόθεση διάδρασης στη διεθνή κοινότητα του κράτους που αναγνωρίζει με το νέο κράτος. Εκτός της πολιτικής σημασίας, προσδίδεται και νομική σημασία καθώς ένα κράτος μέσω της αναγνώρισης θεωρεί ότι η νέα οντότητα πληροί όλα τα συστατικά στοιχεία που απαιτούνται για να αποτελέσει νέο κράτος και συνάμα υποκείμενο του διεθνούς δικαίου. Τέλος, προσδίδεται μια επιπλέον νομική σημασία, καθώς από τη στιγμή που ένα κράτος αναγνωρίζει μια νέα οντότητα δεν μπορεί να αλλάξει αυτή του τη θέση και να αντιτεθεί στο ότι η νέα οντότητα πληροί τα χαρακτηριστικά σύστασης ενός κράτους. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται *estoppel*⁵ και δεν επιτρέπεται στο κράτος που κάνει την αναγνώριση να αμφισβητήσει τη νομική υπόσταση της νέας οντότητας. Με την τελευταία αυτή νομική συνέπεια της αναγνώρισης μπορεί να δημιουργηθούν έννομες συνέπειες σε ένα κράτος το οποίο σπεύδει να αναγνωρίσει πρόωρα μια νέα οντότητα, δηλαδή προτού εξασφαλισθούν οι προϋποθέσεις κρατικής υπόστασης, με αποτέλεσμα να θεωρείται ότι παρεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους που επηρεάζεται.

Σύμφωνα με την πρακτική των κρατών, φαίνεται ότι κατά το πέρασμα των χρόνων αλλάζουν και τα στοιχεία που επιθυμούν ώστε να προβούν στην αναγνώριση μιας νέας οντότητας. Αρχικά ήταν αρκετός ο αποτελεσματικός έλεγχος μιας ομάδας ανθρώπων που διαβιούσαν σε συγκεκριμένη εδαφική περιοχή. Από το 1930 και έπειτα, κάποια κράτη

⁴ Το θεμέλιο της θετικιστικής σχολής σκέψης αποτελεί η πίστη στην επιστημονική μέθοδο. Εμφανίστηκε το 19^ο αιώνα και πατέρας της θεωρείται ο Α. Comte. Βλ. Δρακόπουλος, Σ., Γκότσης, Γ., Γριμάνη, Κ., 2015. *Μεθοδολογία Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

⁵ Με βάση την αρχή του *estoppel* ένα κράτος δεν μπορεί σύμφωνα με το εθιμικό δίκαιο να αρνηθεί ή ισχυριστεί ένα γεγονός ή να αξιώνει δικαιώματα κατά ενός τρίτου κράτους, εφόσον το τελευταίο μπορεί να βασιστεί σε αντίθετο προϋπάρχοντα ισχυρισμό, παραδοχή ή συμπεριφορά του πρώτου κράτους. Βλ. Cassese, Α., 2012. *Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα: Gutenberg, σ. 95.

αποζητούσαν οι νέες οντότητες να μην παραβιάζουν θεμελιώδεις αξίες της διεθνούς κοινότητας, όπως για παράδειγμα οι επιθετικοί πόλεμοι κατά ξένων κρατών. Κατά την πάροδο των χρόνων, με πρωτοπόρους κυρίως δυτικοευρωπαϊκά κράτη, για την αναγνώριση απαιτούσαν οι νέες οντότητες να σέβονται τα υφιστάμενα διεθνή σύνορα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτήτων.

Η καθολική αναγνώριση των νέων κρατών από τη διεθνή κοινότητα σπανίως επιτυγχάνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα, με εξαίρεση να αποτελεί η ανεξαρτησία κρατών με ειρηνικά μέσα. Αρχικά, συνηθίζεται το νέο κράτος να αναγνωρίζεται από λίγα κράτη με τα οποία ξεκινά να συναλλάσσεται, να συνάπτει συμφωνίες και να ανταλλάσσει διπλωματικούς αντιπροσώπους. Κάποια άλλα κράτη μπορεί να αποφασίσουν να κρατήσουν απόσταση για ένα διάστημα, οδηγούμενα κυρίως από πολιτικά κίνητρα. Ως εκ τούτου, το νέο κράτος δεν μπορεί να εγκαθιδρύσει ενεργές σχέσεις με αυτό το τμήμα της διεθνούς κοινότητας, ωστόσο αυτό δε συνεπάγεται και την έλλειψη νομικής προσωπικότητας του νέου κράτους έναντι αυτού του τμήματος, με τους γενικούς διεθνείς κανόνες να έχουν εφαρμογή σε κάθε περίπτωση. Τέλος, δεν πρέπει να παραληφθεί η περίπτωση κατά την οποία μια νέα οντότητα πληροί τις προϋποθέσεις που αφορούν παραδοσιακά την αποτελεσματικότητά της επιδεικνύοντας χαρακτηριστικά κράτους, ωστόσο δεν αναγνωρίζεται από την πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να ενταχθεί στα διεθνή τεκταινόμενα. Η τελευταία αυτή περίπτωση προκύπτει ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης της αρχής της αποτελεσματικότητας με τη νέα αρχή που δε νομιμοποιεί καταστάσεις και γεγονότα όταν αυτά δε συμπλέουν με τις γενικές αξίες της σύγχρονης παγκόσμιας κοινότητας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την περίπτωση της Νότιας Ροδεσίας (Cassese, 2012).

3. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

3.1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στο διεθνές δίκαιο υπάρχουν πλέον αρκετές αμφισβητούμενες έννοιες, μια εκ των οποίων είναι η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών. Η συγκεκριμένη έννοια αμφισβητείται τόσο για τα όρια της όσο και για τη σημασία της (Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2022), καθώς το κύριο υποκείμενό της δεν είναι επαρκώς καθορισμένο ούτε προβλέπεται να γίνει. Για τον λόγο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί με αντικρουόμενους τρόπους, υποστηρίζοντας ή διαιρώντας κράτη είτε μέσω της προστασίας της κυριαρχίας τους είτε μέσω της νομιμοποίησης της επέμβασης τρίτων σε αυτά. Παράλληλα, η αρχή της αυτοδιάθεσης μπορεί να υλοποιηθεί υπό διαφορετικές οπτικές γωνίες σε κάθε περίπτωση και να υιοθετηθεί για διαφορετικές πολιτικές ατζέντες (Summers, 2013).

Οποιαδήποτε προσπάθεια απόδοσης της έννοιας της αρχής της αυτοδιάθεσης σε έναν μόνο ορισμό είναι απογοητευτική. Ωστόσο, σύμφωνα με τη γενική ερμηνεία της αρχής της αυτοδιάθεσης, πρόκειται για το δικαίωμα όλων των λαών να ζουν ελεύθεροι από οποιαδήποτε ξένη κατοχή και να μην υπόκεινται σε διακρίσεις οποιουδήποτε είδους, γεγονός που την κατατάσσει ως *jus cogens*⁶ δικαίωμα. Για να γίνει, ωστόσο, πιο ελκυστική στην προσπάθεια κατανόησής της ως έννοια γίνεται διαχωρισμός της ο οποίος θα μπορούσε να αφορά διάφορες πτυχές της. Η πιο δημοφιλής περίπτωση μελέτης είναι ο διαχωρισμός της αρχής της αυτοδιάθεσης στο δικαίωμα της εξωτερικής και εσωτερικής αυτοδιάθεσης, περιλαμβάνοντας και τα δύο δικαιώματα που προκύπτουν σύμφωνα με την γενική της ερμηνεία.

Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της εξωτερικής αυτοδιάθεσης, αφορά τη δυνατότητα ενός λαού να συγκροτήσει ένα ανεξάρτητο έθνος-κράτος ή να ενοποιηθεί ή να αποτελέσει μέρος μιας συνομοσπονδίας με άλλα ανεξάρτητα κράτη. Το συγκεκριμένο δικαίωμα ενέχει πολλές παραμέτρους και περιορισμούς μέχρι το στάδιο της υλοποίησής του, οι οποίες αναλύονται εκτενέστερα παρακάτω στην εργασία. Αντίθετα, με βάση την ερμηνεία της εσωτερικής αυτοδιάθεσης, αναφερόμαστε στο δικαίωμα των λαών να επιλέγουν ελεύθερα το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό τους σύστημα στο εσωτερικό ενός ήδη ανεξάρτητου κράτους. Παράλληλα, η συγκεκριμένη πτυχή της αυτοδιάθεσης απαγορεύει σε τρίτα κράτη να ασκούν επιρροή ή πίεση για την καθοδήγηση του λαού ενός ανεξάρτητου κράτους στην επιλογή συγκεκριμένων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συστημάτων (Senese, 1989). Μέσα από αυτή την ξεκάθαρη διάκριση φαίνεται

⁶ Αποτελεί σώμα αναγκαστικών κανόνων που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1960 και υπερέχουν νομικά έναντι άλλων κανόνων. Τα κράτη μέσω διεθνών συμφωνιών δεν επιτρέπεται να παρεκκλίνουν από αυτούς. Βλ. Cassese, A., 2012. *Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα: Gutenberg, σσ. 240-255.

ότι η πρώτη πτυχή της αρχής της αυτοδιάθεσης αναφέρεται στο διεθνές επίπεδο, αφορώντας λαούς που μπορούν να δημιουργήσουν ένα νέο ανεξάρτητο κράτος, ενώ η δεύτερη πτυχή αφορά το εθνικό επίπεδο (Senaratne, 2013), αναφερόμενη σε ένα ήδη ανεξάρτητο κράτος και στη δημιουργία κυβέρνησης και πολιτικής μέσα σε αυτό της επιλογής του συνόλου του πληθυσμού του, χωρίς να καταπιέζονται μειονοτικές ομάδες λόγω εθνικών, φυλετικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων από την εκάστοτε κεντρική κυβέρνηση (Cassese, 1979).

Λόγω του συγκεκριμένου διαχωρισμού ανάμεσα σε εσωτερική και εξωτερική αυτοδιάθεση, πολλοί διεθνολόγοι παρατήρησαν ότι ανάλογα τον πληθυσμό που έκανε εφαρμογή της έννοιας της αυτοδιάθεσης υπήρχε διαφορά στον τρόπο που την αντιλαμβάνονταν. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι οι δυτικές χώρες που ήταν αρωγοί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της πολιτικής ελευθερίας στην αρχή της αυτοδιάθεσης έβλεπαν να αντικατοπτρίζεται η εσωτερική πτυχή της, ενώ αντίθετα, όπως αναφέρει και ο CASSESE για τον τρίτο κόσμο και τις σοσιαλιστικές χώρες, η έννοια της αυτοδιάθεσης αποκρυσταλλώνεται μονάχα στην εξωτερική πτυχή της (Senaratne, 2013).

3.2. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η αρχή της αυτοδιάθεσης αναδύθηκε σταδιακά μέσα στον ρου της ιστορίας. Αν και αρκετά παραλλαγμένη σε σχέση με τη μορφή που έχει σήμερα η αυτοδιάθεση, στοιχεία της φαίνονται από το 17^ο αιώνα κατά τις πρώτες προσπάθειες να διαχωριστεί η διεθνής συμπεριφορά των κρατών από τη θεολογία, κατά τη διάρκεια που οι βασιλείς της Ισπανίας έψαχναν τη νομιμότητα για τις κατακτήσεις τους στην αμερικανική ήπειρο. Εκεί για πρώτη φορά ήρθε στο φως η έννοια της αυτοδιάθεσης όταν ο καλόγερος και καθηγητής θεολογίας Francisco de Vitoria διακήρυττε ότι εφόσον οι λαοί διακυβερνώνται από αυτοτελή πολιτική εξουσία, τότε έχουν τα ίδια δικαιώματα στις σχέσεις που τους διέπουν και δεν ξεχωρίζουν σε ευρωπαίους και «άλλους» (Ρούκουνας, 2019). Έπειτα, κατά την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης έγιναν προσπάθειες για την απαλοιφή του παλαιού κρατο-κεντρικού συστήματος προσέγγισης των υποθέσεων σε διεθνές επίπεδο. Με άλλα λόγια, δόθηκε η δυνατότητα στους λαούς και τα έθνη να έχουν λόγο στις διεθνείς υποθέσεις, σε σχέση με την παλαιά αρχή που ίσχυε και είχε ως κυρίαρχα στην παγκόσμια κοινότητα τα κράτη και τις ηγεμονίες, για τα οποία κύριο μέλημα αποτελούσε η εξυπηρέτηση των πολιτικών τους ελίτ (Cassese, 2012).

Η αρχή της αυτοδιάθεσης σε μια εμβρυακή μορφή της υποστηρίχτηκε σθεναρά από τον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, Woodrow Wilson, και το διάγγελμά του που εκφωνήθηκε κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, γνωστό και ως «τα δεκατέσσερα σημεία», καθώς επίσης και από τον ηγέτη της μπολσεβικικής επανάστασης,

τον Λένιν. Η εμβρυακή μορφή της, όπως την οραματίστηκε ο Wilson, αφορούσε την αυτοδιάθεση για κάθε εθνική οντότητα, γεγονός που θα έκανε το κρατο-κεντρικό σύστημα να καταρρεύσει σε περίπτωση εφαρμογής της. Το συγκεκριμένο διάγγελμα αποτελούσε την μέχρι στιγμής πληρέστερη διακήρυξη με την οποία εξέφραζε την πίστη στην αρχή της αυτοδιάθεσης των εθνών, αποτελώντας ένα προάγγελο της κατάρρευσης της αποικιοκρατίας. Σχεδόν ένα μήνα μετά τον λόγο του Wilson στο Κογκρέσο τον Ιανουάριο του 1918, αναφέρει ότι η αυτοδιάθεση δεν είναι μια απλή λέξη αλλά μια επιτακτική αρχή δράσης, της οποίας οι πολιτικοί αγνοούσαν τον κίνδυνο. Παρά, λοιπόν, το διάγγελμα του Wilson και την επιτακτική κατ' αυτόν ανάγκη για μετατροπή της αυτοδιάθεσης από μια απλή λέξη σε νόρμα της εποχής, αυτό δε συνέβη οικουμενικά για τουλάχιστον άλλα 40 χρόνια και εκατομμύρια νεκρών στους δύο παγκοσμίους πολέμους, ενώ συνδέθηκε αρχικά με την έννοια του ήδη προσδιορισμένου εδάφους και έπειτα με το λαό που ως δικαίωμα την ασκεί και όχι ως δικαίωμα των εθνικών ομάδων. Η ΚτΕ, χωρίς να χρησιμοποιεί τη συγκεκριμένη λέξη, αναγνώριζε την αρχή της αυτοδιάθεσης, ωστόσο αυτό δεν την καθιστούσε νομικά δεσμευτική όπως φάνηκε και από την υπόθεση Άαλαντ μετά την ανεξαρτητοποίηση της Φινλανδίας από τη Ρωσική Αυτοκρατορία το 1917 (Hannum, 2021). Ωστόσο, παρά τη μη νομική δεσμευτικότητα της αρχής τη συγκεκριμένη περίοδο και τη μη οικουμενική εφαρμογής της, μπορεί να υποστηριχθεί ότι εφαρμόστηκε επιτυχώς σε μια αρχική μορφή και σε έντονα περιορισμένη εμβέλεια μόνο στον ευρωπαϊκό χώρο κατά την αρχή του Μεσοπολέμου σε βάρος των ηττημένων, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Αυστροουγγαρίας, με άμεσο αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων κρατών και καθεστώτων αυτονομίας (Ρούκουνας, 2019).

Η έννοια της αυτοδιάθεσης είναι έντονα συνδεδεμένη με την εποχή της αποαποικιοποίησης και τη γενικότερη δεκαετία του 1960, δεκαετία που ξεκινά με τη Δεύτερη Γενιά των Δικαιωμάτων Λαών (Τσάλτας, 2010). Ο τερματισμός του αποικιακού καθεστώτος⁷ μέσω της παραχώρησης ανεξαρτησίας έδωσε στους ανελεύθερους αποικιακούς λαούς μια πατρίδα ανεξάρτητη μέσα σε σύνορα τα οποία ήταν αμετάτρεπτα, απαραβίαστα και κατοχυρωμένα και συνέπιπταν με τη χάραξη που είχαν συμφωνήσει οι αποικιοκράτες μεταξύ τους, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό τη χειραφέτησή τους και την εσωτερική και εξωτερική κυριαρχία τους (Λιάκουρας, 2007).

⁷ Το αποικιακό καθεστώς μέχρι και τις ημέρες μας δέχεται από τους αναλυτές του τόσο αποδοκimasίες όσο και επιδοκimasίες. Στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονται όσοι τη θεωρούν μια καταστροφική πολιτική που ακολουθήθηκε από την ανθρωπότητα και βασίστηκε πάνω στο στυγνό νόμο της επικυριαρχίας και της επιβολής του δυνατόν στον αδύνατο. Στον αντίποδα, όσοι θεωρούν την αποικιοκρατία ως αναγκαιότητα για να διαφυλαχθεί η ανθρωπότητα και άρα ως ένα από τα μεγαλύτερα έργα αυτής. Βλ. Τσάλτας, Γ., 2010. *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος. Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*. Αθήνα: Παπαζήση, σσ. 51-52.

Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια αποτίναξης του αποικιοκρατικού ζυγού αποτέλεσε η καταλυτική συνεισφορά του ΟΗΕ, λειτουργώντας συνεπικουρικά στην όλη προσπάθεια των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων⁸. Πιο συγκεκριμένα, με τα δύο τόσο θεωρητικά όσο και αλληλοσυμπληρούμενα κείμενα του ΟΗΕ, τον Χάρτη των ΗΕ και τη Διακήρυξη για την παραχώρηση της ανεξαρτησίας σε αποικιοκρατούμενους λαούς και χώρες, όπως αναλύονται παρακάτω στην εργασία, καλλιεργείται η ιδέα της ανεξαρτησίας, της αυτονομίας και της απελευθέρωσης. Γενικότερα, η συγκεκριμένη προσφορά του ΟΗΕ κρίνεται ως η καταλυτικότερη στην προαγωγή της παγκόσμιας ισότητας ως έννοια, καθώς μέσω αυτής αποτινάσσεται το σύνολο του αποικιοκρατικού καθεστώτος από τα εδάφη του αποκαλούμενου στις ημέρες μας Τρίτου Κόσμου. Σε αυτό το σημείο δε θα πρέπει να παραληφθεί να αναφερθεί η ουσιαστική συνεισφορά των πρώτων κρατών του Τρίτου Κόσμου που ανεξαρτητοποιήθηκαν και αποτέλεσαν σημαντική βοήθεια ως μοχλός πίεσης στην όλη προσπάθεια του ΟΗΕ για την εφαρμογή των αποφάσεων που είχαν ληφθεί (Τσάλτας, 2010).

Με το Χάρτη των ΗΕ να αποτελεί το πρώτο κείμενο με δεσμευτικό χαρακτήρα που αναφέρεται στην αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, χωρίς ωστόσο να καθορίζεται ποιος λαός φέρει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, δημιουργείται η αρχική ερμηνεία της που αφορά τους αποικιακούς λαούς στα αποικιακά κράτη, καθότι αυτοί είναι την παρούσα χρονική περίοδο οι λαοί που στερούνται την ανεξαρτησία τους, γεγονός που τονίζεται και από τη διακήρυξη 1514 του 1960 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Με τη συγκεκριμένη διακήρυξη και το συνδυασμό των αρχών της αυτοδιάθεσης και της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας, προϋδαζόμαστε ότι τόσο η ανεξαρτησία των αποικιακών εδαφών όσο και η ελευθερία του πληθυσμού αποτελεί πρώτιστο μέλημα της διεθνούς κοινότητας. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι η αυτοδιάθεση δεν αποτελούσε το μόνο κίνητρο για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας των εδαφών υπό αποικιακή κατοχή. Αποτελεί μια έννοια νομική σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που δεν αφορά μόνο την ανεξαρτησία εδαφών, καθώς άρχισε στην πορεία να εφαρμόζεται έχοντας ως στόχο τα άτομα που αποτελούν τόσο την πλειοψηφία όσο και την συγκρότηση μειονοτήτων, ακολουθώντας και την εξέλιξη του διεθνούς συστήματος.

Λόγω της συγκεκριμένης εξέλιξης και παρά τη θεώρηση ότι η ανεξαρτητοποίηση των αποικιών έδωσε την απαιτούμενη νομική ισχύ της έννοιας της αυτοδιάθεσης, θεωρία που διανεύδεται και από τα δυο σύμφωνα που περιέβαλαν τη συμβατική διαδρομή της αρχής

⁸ Η αυτοδιάθεση αποτέλεσε ένα είδος εκχώρησης νομικής ισχύος στη χρήση βίας, αποτελώντας παρέκκλιση από την εθιμική απαγόρευση της από τα συγκεκριμένα κινήματα, ως αντίδραση αναγκαία και ανάλογη στη βίαιη προσπάθεια στέρησης του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση από τις δυνάμεις κατοχής ή από αποικιακό κράτος, καθώς και την ισότιμη πρόσβαση στο σύστημα εσωτερικής διακυβέρνησης. Βλ. Cassese, A., 2012. *Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 82.

της αυτοδιάθεσης, η έννοια διευρύνθηκε καλύπτοντας την εσωτερική πτυχή της και δίνοντας δικαιώματα σε μειονότητες στο εσωτερικό των κρατών. Το ανωτέρω γεγονός γίνεται αντιληπτό σε αρχικό στάδιο από την δυνατότητα σε πολλές περιπτώσεις αποapoικιοποίησης να ζητηθεί η πλειοψηφούσα γνώμη μέσω της διενέργειας δημοψηφισμάτων, συνδυάζοντας με τον τρόπο αυτό την αρχή με τον κανόνα της δημοκρατίας. Τα δημοψηφίσματα αυτά έχουν απώτερο σκοπό την ανάδειξη της πλειοψηφούσας εθνοπολιτιστικής κοινότητας των πολιτικά καινούριων οντοτήτων, αναδεικνύοντας τη σημασία της ταυτότητας και της καταγωγής στο νέο φορέα κυριαρχίας, καθιστώντας την αυτοδιάθεση ως τη μέθοδο και το μέσο βάσει του οποίου τερματίστηκαν οι συγκρούσεις ανάμεσα στις μητροπόλεις και τις ομάδες που τελούσαν υπό την κατοχή των πρώτων, αφαιρώντας το δικαίωμα του αυτόχθονος πληθυσμού στην ελεύθερη διακυβέρνηση. Αποτέλεσμα, λοιπόν, της αυτοδιάθεσης ήταν η διακοπή της εξουσίας του κυρίαρχου πλέον λαού από τον πολιτικό επικυρίαρχο και η νομική εδραίωση τόσο των κρατών όσο και των εθνοπολιτιστικών ομάδων στα ανεξαρτητοποιημένα κράτη.

Με το πέρας, λοιπόν, της αποικιοκρατίας δημιουργήθηκαν βασισμένα στην αρχή της αυτοδιάθεσης ανεξάρτητα κράτη, στο εσωτερικό των οποίων δεν έλειψαν οι πιέσεις για την ελαχιστοποίηση της κυριαρχίας, ακόμα και της αυτονομίας, των ομάδων που αποτελούσαν μειοψηφίες στο εσωτερικό τους λόγω της επικράτησης της αρχής της πλειοψηφίας που αφορούσε τον τρόπο λήψης αποφάσεων και την εκλογή των οργάνων της πολιτείας. Φανερώθηκε με αυτόν τον τρόπο ότι οι ελίτ που στήριζαν την πλειοψηφία προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν την διατήρηση του status quo και να αντιμετωπίσουν τις πιέσεις παραχωρώντας περισσότερα ατομικά δικαιώματα, τα οποία όμως δεν κάλυπταν τις απαιτήσεις των μειονοτικών ομάδων μέσα στο ενιαίο κράτος. Το γεγονός αυτό καθιστά σαφές ότι η παραδοσιακή αρχή της δημοκρατικής διακυβέρνησης δεν λειτούργησε θετικά και ως αρωγός στην ανάδειξη των μειονοτήτων, στοιχείο που σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του εθνικισμού δημιούργησε διασπαστικές τάσεις στο εσωτερικό των κρατών. Με τον αποκλεισμό των μειονοτήτων από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων ή την αυτονομία τους, δημιουργείτο το αίτιο για διεκδικήσεις εξ αυτών της αυτονομίας τους μέχρι και την απόσχισή τους, δηλαδή την αλλαγή του φορέα που κυριαρχεί στο έδαφος που διαβιεί η μειονότητα μέχρι και την απομάκρυνση του εδάφους από το πατρογονικό κράτος.

Οι απαιτήσεις αυτές των εθνοτήτων που αποτελούν μειονότητα σε ένα ανεξάρτητο κράτος, ορμώμενες από την αυτοδιάθεση, είναι γεγονός ότι ενέπνευσαν εθνεγερσίες και επαναστάσεις. Ωστόσο, αυτή η μορφή επικράτησης δε μπορεί να αποτελεί το μέσο πραγμάτωσης εθνικών στόχων. Η ανεξαρτησία περιλαμβάνει τον ευρύτερο πληθυσμό και

δεν δύναται να πραγματώνει τις απαιτήσεις κάθε υποσυνόλου του πληθυσμού. Η ιστορία έχει επαναληφθεί αρκετές φορές και έχει αποδείξει ότι έχουν δημιουργηθεί αρκετά προβλήματα λόγω εσωτερικών συγκρούσεων για την απόκτηση ανεξαρτησίας, ωστόσο, όπως θα αναλυθεί και σε επόμενο κεφάλαιο, η οριοθέτηση εκ νέου των συνόρων προς ικανοποίηση αιτημάτων υποσυνόλων του πληθυσμού που θεωρητικά έχουν αδικηθεί από το είδος ανεξαρτησίας που τους έχει αποδοθεί αφορούν αποσχίσεις μη συμβατές με το διεθνές δίκαιο.

Τα γεγονότα της ιστορίας έχουν αποδείξει ότι η αυτοδιάθεση λειτούργησε ως μέσο για την τελική έκβαση της ανεξαρτησίας. Για το λόγο αυτό, η ανεξαρτησία θα έπρεπε να διατηρείται με κάθε κόστος, δίνοντας στο έδαφος κυριαρχία που δε θα διαιρείται και θα περικλείεται στα σύνορα που υπήρχαν πριν την ανεξαρτησία, πληρώντας το κριτήριο του απαραβίαστου των συνόρων με βάση το διεθνές δίκαιο. Το απαραβίαστο των συνόρων και πάλι μαζί με τον κανόνα της πλειοψηφίας εξυπηρετεί και προωθεί τη νομιμοποίηση των εγχώριων ελίτ, μη λαμβάνοντας υπόψη τις απαιτήσεις υποομάδων του πληθυσμού που σε αρκετές των περιπτώσεων καταλάμβαναν εδάφη πλούσια σε φυσικούς πόρους, αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο της απόσχισης. Τονίζεται, λοιπόν, ξανά ότι η αυτοδιάθεση αποτελεί ένα μέσο, μια βάση, που νομιμοποιεί την αλλαγή της κυριαρχίας του εδάφους και τη μεταβολή του σκηνικού της διεθνούς κοινωνίας και σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί κίνηση επαναστατική.

Από την έναρξη της εφαρμογής της αρχής της αυτοδιάθεσης, η διεθνής κοινότητα βρέθηκε αντιμέτωπη με το βασικό δίλημμα και έπρεπε να πάρει αποφάσεις: από τη μια μεριά η αποδοχή του κατακερματισμού των εδαφών για να εξυπηρετήσει και να χωρίσει κοινότητες και από την άλλη η επιλογή της καταστολής των εξεγέρσεων προς τέρψη της ακεραιότητας του κυρίαρχου κράτους και την αποφυγή νέων εντάσεων και κρίσεων. Η επιλογή του αρχικού κανόνα όπου διατηρείται η εδαφική ακεραιότητα αποτέλεσε τη λύση για ένα αρκετά μεγάλο διάστημα, ειδικά την περίοδο του διπολισμού της διεθνούς κοινότητας, στο δίλημμα για το αν θα γίνονται αποδεκτές εθνοτικές διεκδικήσεις άσκησης του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση, εστιάζοντας στον καθορισμό των ορίων της τελευταίας και την απομάκρυνση από το πολύ αρχικό πλάνο της αρχής της αυτοδιάθεσης του προέδρου Wilson, πολιτική που συνεχίζει μέχρι τις ημέρες μας.

Ιστορικά, λοιπόν, καταλήγουμε ότι πεμπτουσία της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης αποτέλεσε η περίοδος της αποαποικιοποίησης μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έχοντας ως σταθερή αξία τον λαό που έχει απολάβει το δικαίωμα αυτό στο πλαίσιο των διακηρύξεων της ΓΣ του ΟΗΕ το 1960 και 1970, καθιστώντας το νομικό δικαίωμα. Η δημιουργία κρατών προς αντικατάσταση της κυρίαρχης εξουσίας των πρώην

αποικιοκρατούμενων εδαφών αποτελεί την πρώτη διάσταση της αυτοδιάθεσης την περίοδο εκείνη. Ωστόσο, μετά από την αποαποικιοποίηση η αυτοδιάθεση συνεχίζει να αποτελεί βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η κυριότερη εφαρμογή της αυτοδιάθεσης μετά την περίοδο της αποαποικιοποίησης αφορούσε τα δικαιώματα των μειονοτικών και παράλληλα εθνοτικών ομάδων και τις διεκδικήσεις αυτών. Τα δικαιώματα αυτά έχουν κύρια αποστολή την ενδυνάμωση των ασθενών αυτών ομάδων απέναντι στο κράτος, εντάσσοντας παράλληλα το δικαίωμα στην δημοκρατική αντιπροσώπευση. Η προσπάθεια για την εξουδετέρωση των εσωτερικών πιέσεων για κατακερματισμό του κράτους και την ανάκαμψή του οδήγησαν τις νέες ηγεσίες μετά την αποαποικιοποίηση να ιδρύσουν ένα κράτος με θεσμούς αυταρχικής οργάνωσης αντίθετους από το πρότυπο δημοκρατίας. Άμεσο αποτέλεσμα ήταν ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας στο εσωτερικό των νέων κρατών, ενώ στο εξωτερικό γινόταν προσπάθεια εδραίωσης της κυριαρχίας τους και του απαραβίαστου αυτού, στο πλαίσιο της αρχής της αυτοδιάθεσης και αντιστεκόμενα στις επεμβάσεις τρίτων στο εσωτερικό τους. Οι μη προνοιακές αντισταθμίσεις της αυτοδιάθεσης για τις μειοψηφούσες αριθμητικά ομάδες του πληθυσμού οδήγησαν σε εσωτερικές αναταραχές, ιδίως όταν οι ομάδες αυτές βρέθηκαν χωρίς δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στην πολιτική των νέων κρατών, παρά το γεγονός ότι κάθε κυβέρνηση έχει την υποχρέωση να αντιπροσωπεύει το σύνολο του πληθυσμού.

Για την ανάσχεση των εντάσεων στο εσωτερικό των νέων κρατών από τις απαιτήσεις των εθνοτικών ομάδων προβλέπονται από την αρχή της αυτοδιάθεσης ένα εύρος ρυθμίσεων στο εσωτερικό του κράτους. Αυτές οι ρυθμίσεις στην ήπια μορφή τους αφορούν την εφαρμογή μειονοτικών δικαιωμάτων, ενώ όσο αυξάνεται η πίεση απόσχισης τόσο αυξάνονται οι παροχές λειτουργικής αυτοδιάθεσης. Σαν τελευταία λύση, προβάλλεται η έννοια της συναινετικής ή συνεταιρικής δημοκρατίας. Σε αυτό το είδος δημοκρατίας η εξουσία διανέμεται ανάμεσα σε κοινότητες εθνοπολιτιστικές, διασφαλίζοντας μια ενιαία κυριαρχία και ενισχύοντας τη μειοψηφούσα κοινότητα, αποχαρκτηρίζοντάς την από μειονότητα και παραχωρώντας δυσανάλογες εξουσίες συγκριτικά με το μέγεθός της. Το σύστημα αυτό, το οποίο ανήκει στην εσωτερική πτυχή της αυτοδιάθεσης, μπορεί να βοηθά στη διευθέτηση εθνοτικών αντιπαλοτήτων, ωστόσο αντιτίθεται στην αρχή της πλειοψηφίας που επικρατεί στις δημοκρατίες (Λιάκουρας, 2007).

3.3. ΝΟΜΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η αυτοδιάθεση σήμερα αποτελεί αναπόσπαστο σώμα του διεθνούς δικαίου. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι είναι εδραιωμένη σε τρεις μόνο τομείς. Πιο συγκεκριμένα, αφορά την απαγόρευση ξένης επικυριαρχίας και στρατιωτικής κατοχής, εμφανίζεται ως

ένα νομικό πρότυπο κατά της αποικιοποίησης και τέλος επιβάλλει την ολοκληρωτική πρόσβαση στη διακυβέρνηση χωρίς διακρίσεις από όλες τις φυλετικές ομάδες (Cassese, 2012).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Χάρτης των ΗΕ αποτέλεσε το πρώτο δεσμευτικό κείμενο στο οποίο έγινε προσπάθεια θεωρητικής κάλυψης της αρχής της αυτοδιάθεσης⁹. Παράλληλα, μέσω του Χάρτη τονίζεται η αναγκαιότητα για σεβασμό της αρχής της αυτοδιάθεσης στην προσπάθεια να εδραιωθεί η παγκόσμια ειρήνη και φιλία μεταξύ των κρατών, καθώς και η προαγωγή της συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο ανάμεσα τους λαούς¹⁰, επιχειρώντας τη θεωρητική σύνδεση με τη μετέπειτα αναπτυχθείσα Τρίτη Γενιά Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹¹. Παράλληλα, τα κεφάλαια 11 έως 13 του Χάρτη που αφορούν αντίστοιχα τη διακήρυξη για τις μη αυτόνομες περιοχές, το διεθνές σύστημα κηδεμονίας και το Συμβούλιο Κηδεμονίας¹², αποτελούν τα κυρίως κεφάλαια που αναφέρονται στα συμφέροντα των λαών που είναι εξαρτημένοι. Το πνεύμα του συγκεκριμένου κειμένου βασίζεται στην προσπάθεια πίεσης στη διεθνή κοινότητα για άμεση πραγμάτωση των φιλοδοξιών των εδαφών που δεν έχουν αποκτήσει την αυτονομία τους (Τσάλτας, 2010). Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για τον μετασχηματισμό της αρχής από μια γενικότερη ηθική αρχή σε οικουμενικό δικαίωμα, αναγνωρίσιμο ως κανόνας από το διεθνές δίκαιο (Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2022).

Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση έχει διακηρυχθεί πολλές φορές στα ψηφίσματα και τις διακηρύξεις της ΓΣ των ΗΕ. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται αρχικά στο ψήφισμα 637 του 1952 «*περί δικαιώματος των ανθρώπων και των λαών στην αυτοδιάθεση*»¹³ και στο ψήφισμα 1314 του 1958 «*περί προτάσεων αναφορικά με την αυτοδιάθεση των λαών*»¹⁴. Ωστόσο, μπορεί να ειπωθεί ότι τίθεται σε εφαρμογή με τη διακήρυξη 1514 του 1960, με τίτλο «*Διακήρυξη για την παραχώρηση ανεξαρτησίας στις αποικιοκρατούμενες χώρες και*

⁹ Πιο συγκεκριμένα παράγραφος 2 του άρθρου 1. Βλ. Ηνωμένα Έθνη, 1945. *ΧΑΡΤΗΣ ΟΗΕ*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://unric.org/el/%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/>].

¹⁰ Πιο συγκεκριμένα άρθρο 55 κεφαλαίου 9. Βλ. Ηνωμένα Έθνη, 1945. *ΧΑΡΤΗΣ ΟΗΕ*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://unric.org/el/%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/>].

¹¹ Αποτελούν τα συλλογικά δικαιώματα που αποδίδουν ρεαλιστική υπόσταση στο όραμα για ολοκλήρωση της αυτοδιάθεσης, έχοντας ως πρώτο μέλημα το δικαίωμα όλων των λαών στην ανεξαρτησία. Βλ. Τσάλτας, Γ., 2010. *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος. Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*. Αθήνα: Παπαζήση, σ. 77.

¹² Οι εργασίες του ανεστάλησαν το 1994 ένα μήνα μετά την ανεξαρτητοποίηση του Παλάου, γεγονός που ολοκλήρωσε και την αποστολή του Συμβουλίου Κηδεμονίας. Βλ. Τσάλτας, Γ., 2010. *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος. Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*. Αθήνα: Παπαζήση, σ. 84.

¹³ Βλ. United Nations, GA, 1952. *Resolution 637 (VII). The right of peoples and nations to self-determination*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/637\(VII\)](https://undocs.org/en/A/RES/637(VII)).

¹⁴ Βλ. United Nations, GA, 1958. *Resolution 1314 (XIII). Recommendations concerning international respect for the right of peoples and nations to self-determination*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/1314\(XIII\)](https://undocs.org/en/A/RES/1314(XIII)).

λαούς»¹⁵. Με τη συγκεκριμένη διακήρυξη οι αποικιοκρατικές δυνάμεις υποχρεώθηκαν να τερματίσουν το καθεστώς αποικιοκρατίας που είχαν επιβάλει και αυτός ήταν ο κύριος λόγος που η αρχή της αυτοδιάθεσης ταυτίστηκε αρχικά με την ανεξαρτητοποίηση των εδαφών κάτω από τον ζυγό των αποικιοκρατών. Η συγκεκριμένη διακήρυξη τονίζει ότι το καθεστώς ξένης κυριαρχίας και εκμετάλλευσης των λαών συνεπάγεται την άρνηση στα θεμελιώδη δικαιώματά τους και αποτελεί γεγονός αντίθετο με το Χάρτη των ΗΕ θέτοντας τη διεθνή συνεργασία και ειρήνη σε κίνδυνο. Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια να ταυτιστεί η έννοια της αυτοδιάθεσης με την έννοια της ανάπτυξης, γεγονός που τονίζει την ιστορική σημασία της Διακήρυξης. Τέλος, σκοπός της συγκεκριμένης διακήρυξης ήταν αφενός να αποτρέψει τη διαίρεση των αποικιακών εδαφών πριν την ανεξαρτητοποίηση και αφετέρου τη διατήρηση του ανεξαρτητοποιημένου εδάφους αμετάβλητη. Για το λόγο αυτό, συστάθηκε τον επόμενο χρόνο από την εφαρμογή της διακήρυξης ειδική επιτροπή για την εφαρμογή της με απτά αποτελέσματα, καθώς μέσω των ανεξαρτητοποιήσεων τα μέλη του ΟΗΕ έχουν υπερδιπλασιαστεί τα τελευταία πενήντα έτη (Τσάλτας, 2010).

Η αρχή της αυτοδιάθεσης περιβάλλεται από τις βασικές αρχές λειτουργίας και οργάνωσης του διεθνούς συστήματος, γεγονός που καθίσταται σαφές αν αναλογιστεί κανείς τις αρχές της εδαφικής ακεραιότητας και διατήρησης της ειρήνης μαζί με την απαγόρευση χρήσης βίας, που αποτελούν θεμέλιο λίθο της. Παράλληλα, διαφαίνεται η απευθείας σύνδεση που έχει η αυτοδιάθεση με την ανεξαρτησία και κυριαρχία των κρατών, καθώς και με τα δικαιώματα του λαού που διαβιεί στα κράτη και αποφασίζουν την πολιτική εξουσία μέσα σε αυτά. Αρωγός στην προσπάθεια εναρμόνισης της αρχής της αυτοδιάθεσης με την αποστολή της, δηλαδή όπως προαναφέρθηκε την καθιέρωση της κυριαρχίας των κρατών, είναι η αρχή της *uti possidetis*¹⁶, διατυπωμένη αρχικά στο ρωμαϊκό δίκαιο, με την οποία επιβλήθηκαν στα νέα ανεξάρτητα κράτη τα σύνορα που χαράχθηκαν από τους αποικιοκράτες. Η αξιοποίηση της αρχής της *uti possidetis* αποτελούσε μια πρώτη εγγύηση σταθερότητας, καθώς μηδένιζε τις πιθανότητες δημιουργίας κρίσεων προερχόμενες από τα σύνορα, καθιστώντας την ελευθερία των λαών πιο βιώσιμη. Με τον τρόπο αυτό, η αυτοδιάθεση εφαρμόζεται έχοντας ως οδηγό την αρχή της *uti possidetis* και στοχεύει στην

¹⁵ Βλ. United Nations, GA, 1960. *Resolution 1514 (XV). Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/1514%20\(XV\)](https://undocs.org/en/A/RES/1514%20(XV)).

¹⁶ Η αρχή της *uti possidetis* έδινε τη δυνατότητα στον πραιτόρα, ως αρχή του ρωμαϊκού ιδιωτικού δικαίου, να επεμβαίνει σε ιδιωτικές διενέξεις και να μην επιτρέπει την αλλαγή του καθεστώτος που διέπει τα ακίνητα σε αυτές τις διενέξεις. Η αρχή αυτή που δεν επέτρεπε τη διαίρεση των ακινήτων χρησιμοποιήθηκε και στο διεθνές δίκαιο. Η αρχική εφαρμογή της ήταν κατά τη διευθέτηση των ισπανο-αμερικανικών κρατών το 1810, αποτρέποντας την αμφισβήτηση των συνόρων μετά την ανεξαρτητοποίηση των χωρών. Ο λόγος που εφαρμόστηκε η αρχή ήταν για να μην υπάρχει δυνατότητα να χαρακτηριστεί κάποιο εδαφικό τμήμα ως αδέσποτη περιοχή, μεταβιβάζοντας ολόκληρο το έδαφος και ιχνογραφώντας τα σύνορα των νέων κρατών. Βλ. Λιάκουρας, Π., 2007. *Το Κυπριακό – Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη. Σε Αναζήτηση Ομοσπονδιακής Επίλυσης*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σ. 61.

απόδοση κυριαρχίας στο έδαφος, με τον έλεγχο να αναλαμβάνεται από τον πληθυσμό του που με την εφαρμογή του κανόνα της πλειοψηφίας ασκεί διακυβέρνηση αντιπροσωπεύοντας, ωστόσο, το σύνολο αυτού.

Με την αρχή της αυτοδιάθεσης οι αποικίες απομακρύνθηκαν από τις μητροπόλεις. Η νομιμοποίηση της αποαποικιοποίησης βασίστηκε στο γεγονός ότι οι αποικίες με τις μητροπόλεις θεωρήθηκαν δύο διαφορετικά και χωριστά εδάφη τα οποία χωρίζονται από θάλασσα¹⁷ και παράλληλα από δυο λαούς με διαφορετικές εθνοπολιτιστικές ιδιαιτερότητες. Αν και από αρκετούς θεωρητικούς της εποχής η ανεξαρτητοποίηση των αποικιών θεωρήθηκε απόσχιση, η θεώρηση αυτή αποδεικνύεται λανθασμένη καθώς αποτέλεσε εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης. Ως απόσχιση θα θεωρείτο κάθε κατάτμηση του εδάφους κατά την απόκτηση της ανεξαρτησίας ή μετέπειτα, γεγονός ανέφικτο λόγω της απόστασης μεταξύ των αποικιακών δυνάμεων και των αποικιών.

Η επανάληψη της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης μετά την αποαποικιοποίηση στη διάλυση των κρατών τη δεκαετία του 1990 τονίζει τη σταθερότητα των στοιχείων της, ότι δηλαδή προσανατολίζεται στην τήρηση του αμετάβλητου των συνόρων και απαγορεύει τις επιπρόσθετες διεκδικήσεις των εθνοτικών ομάδων. Ο κίνδυνος αυτός ήταν αρκετά υψηλός και ελλόχευε ιδιαίτερα στην αφρικανική ήπειρο, καθώς οι επιμέρους εθνότητες στα νέα ανεξάρτητα κράτη αριθμούσαν αρκετές εκατοντάδες. Με την σωστή εφαρμογή της αυτοδιάθεσης δόθηκε σαφές το μήνυμα στις εθνότητες που δεν ανήκουν στις μονάδες αυτοδιάθεσης να μην προσδοκούν στη δημιουργία ανεξάρτητης πατρίδας, αν η διεκδίκηση αυτή αντικρούεται με την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας. Ήδη η από το 1919 απόρριψη της Ουϊλσιανής ιδέας για αυτοδιάθεση των εθνοτήτων¹⁸ έκανε σαφές ότι και η αρχή της αυτοδιάθεσης ήταν αντίθετη σε αυτή την ιδέα.

Η εφαρμογή της αυτοδιάθεσης αποτελούσε υποχρέωση των αυτοκρατοριών που είχαν κάτω από την εξουσία τους ξένους πολίτες μακριά από το έδαφός τους. Η δύναμη των αυτοκρατοριών προερχόταν από την ιδιότητα της μητρόπολης καθώς και από την κατοχή των εδαφών της αποικίας. Η αποκοπή της αποικίας από τη μητρόπολη βασίστηκε νομικά στην αρχή της αυτοδιάθεσης, αποκτώντας ισχύ αναγκαστικού δικαίου για τις περιπτώσεις όπου η πλειοψηφία του ντόπιου πληθυσμού δεν κυριαρχούσε στην εξουσία.

¹⁷ Το γεγονός αυτό βασίστηκε στην τότε επικρατούσα θεωρία περί Salt Water ή Blue Water. Περισσότερα για τη συγκεκριμένη θεωρία βλ. Rysse, R., 2017. *The "Blue Water Rule" and the Self-Determination of Nations*. [Online] Available at: <https://intercontinentalcry.org/blue-water-rule-self-determination-nations/>.

¹⁸ Αναφορά στην ιδέα αυτή γίνεται στον λόγο του Προέδρου Ουίλσον στο Κογκρέσο το 1918, γνωστό και ως «τα 14 σημεία». Αναλυτικότερα βλ. Ρόζενμπεργκ, Τ., n.d. *Ο λόγος 14 σημείων του Woodrow Wilson*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://el.eferit.com/%CE%BF-%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%82-14-%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85-woodrow-wilson/>.

Το 1966 η ΓΣ του ΟΗΕ υιοθέτησε τα δύο Σύμφωνα για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠ)¹⁹ και για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ΔΣΟΙΚΠ)²⁰ τα οποία κατέστησαν την αυτοδιάθεση ως συλλογικό ανθρώπινο δικαίωμα. Με τον αντιαποικιακό χάρτη δεν γινόταν αναφορά στην εσωτερική οργάνωση του πληθυσμού, δηλαδή στο δικαίωμά του για αντιπροσωπευτική κυβέρνηση. Για να μην περιοριστεί το δικαίωμα της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης σε συγκεκριμένο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού και ως εκ τούτου να έχει περαιτέρω εφαρμογή, μεταφέρθηκε η ευθύνη για κυριαρχία στα ανεξάρτητα κράτη. Τα τελευταία ανέλαβαν την ευθύνη, αφού εξασφαλιζόνταν με το δικαίωμα της εδαφικής ακεραιότητας, να μεριμνούν ότι θα απολαύει το σύνολο του πληθυσμού, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις, του δικαιώματος της αντιπροσώπευσης στην εξουσία. Με βάση αυτό, θεωρήθηκε δικαίως ότι η αυτοδιάθεση συνέβαλε στην ανάπτυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας, ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας υπό τη μορφή της προστασίας των πολιτών και των δικαιωμάτων τους (Λιάκουρας, 2007).

Αρωγός στο χαρακτήρα ανθρωπίνου δικαιώματος της αυτοδιάθεσης είναι η διακήρυξη 2625 του 1970 της ΓΣ του ΟΗΕ, με τίτλο «*Διακήρυξη των Αρχών του Διεθνούς Δικαίου που διέπουν τις φιλικές σχέσεις και συνεργασία μεταξύ των κρατών σύμφωνα με το Χάρτη των ΗΕ*»²¹ με το οποίο τονίζεται, πέραν της εδαφικής ακεραιότητας που προαναφέρθηκε, και η εσωτερική πτυχή της αναφορικά με την υποχρέωση για αντιπροσώπευση του συνόλου του πληθυσμού στο εσωτερικό των κρατών, τα οποία είναι ήδη ανεξάρτητα και με οριοθετημένα από τους αποικιοκράτες σύνορα. Πιο συγκεκριμένα, μέσω της συγκεκριμένης διακήρυξης δεν επιτρέπεται η επέμβαση τρίτων κρατών, είτε άμεσα είτε έμμεσα, τόσο στις εξωτερικές όσο και στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους, καθώς επίσης δίνεται και το δικαίωμα στην ελεύθερη επιλογή πολιτικού και οικονομικού συστήματος στο εσωτερικό των ανεξάρτητων κρατών στοχεύοντας στην αποτροπή του φαινομένου της πολιτικής νεοαποικιοκρατίας (Τσάλτας, 2010).

Στο σημείο αυτό χρονολογικά έρχεται άλλο ένα κείμενο στο οποίο αναφέρεται το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και είναι η Τελική Πράξη του Ελσίνκι το 1975²². Αν και το συγκεκριμένο κείμενο δεν είναι νομικά δεσμευτικό, η αξία του παραμένει μεγάλη για τις

¹⁹ Βλ. United Nations, GA, 1966. *Resolution 2200A (XXI). International Covenant on Civil and Political Rights*. [Online] Available at: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

²⁰ Βλ. United Nations, GA, 1966. *Resolution 2200A (XXI). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. [Online] Available at: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

²¹ Βλ. United Nations, GA, 1970. *Resolution 2625 (XXV). Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/2625%20\(XXV\)](https://undocs.org/en/A/RES/2625%20(XXV)).

²² Βλ. Conference on Security and Co-operation in Europe, 1975. *Helsinki Final Act*. [Online] Available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>.

διεθνείς σχέσεις. Το συγκεκριμένο κείμενο υπεγράφη συνολικά από όλες τις χώρες της Ευρώπης, τις ΗΠΑ και τη Ρωσία. Θα μπορούσε να αποτελέσει μια αναβάθμιση του άρθρου 1 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, καθώς αναφέρει ότι όλος ο πληθυσμός μπορεί να απολαμβάνει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση (εξωτερική πτυχή της). Στη συγκεκριμένη πράξη δεν θα πρέπει να παρερμηνευθεί η έννοια του λαού και του πληθυσμού, καθώς ένα τέτοιο γεγονός θα έδινε τη δυνατότητα σε αρκετές μειονότητες να απαιτήσουν την απόσχιση, γεγονός το οποίο εκτός από απαγορευμένο λόγω προσβολής στην αρχή της εδαφικής κυριαρχίας, δεν το ήθελαν σε καμία περίπτωση οι χώρες που υπέγραψαν (Μπαχούμας, 2017).

Ένα ακόμη νομικό-πολιτικό κείμενο στο οποίο αναφέρεται η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι η *Γενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων*²³, γνωστή και ως Διακήρυξη του Αλγερίου, που υπεγράφη το 1976 με πρωτοβουλία του Lelio Basso και αποτελούσε το αποτέλεσμα μιας πολύπλοκης διαδικασίας που ταυτίστηκε με τη διαδικασία αποαποικιοποίησης. Η συγκεκριμένη διακήρυξη προήλθε μέσα από τη συνεργασία πολιτικών, νομικών και οικονομολόγων τόσο από βιομηχανοποιημένες όσο και από αναπτυσσόμενες χώρες, παράλληλα με τη συνδρομή μη κυβερνητικών οργανώσεων και σημαντικών εκπροσώπων του διεθνούς κινήματος για την προαγωγή των δικαιωμάτων των ανθρώπων. Η συγκεκριμένη διακήρυξη αποτέλεσε ένα επιπλέον «όπλο» στα χέρια των καταπιεσμένων για την εξασφάλιση της ελευθερίας και των δικαιωμάτων ενάντια σε κάθε καταπίεση που υφίσταντο (McCaughan, 1989).

Το 1981, υιοθετήθηκε στο Ναϊρόμπι της Κένυας ο «*Αφρικανικός Χάρτης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των λαών*»²⁴. Τον Χάρτη αυτό, γνωστό ως Χάρτη της Μπανζούλ, τον έχουν αποδεχθεί τα κράτη μέλη της Αφρικανικής Ένωσης και μέσω των άρθρων του, υπ' αριθμόν 19 έως 24, προσδιορίζεται η έκταση των δικαιωμάτων που ανήκουν στη Δεύτερη και Τρίτη γενιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γνωστών και ως συλλογικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή και δικαιωμάτων των λαών. Πιο συγκεκριμένα, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση που αποτελεί το προοίμιο των δικαιωμάτων Δεύτερης γενιάς αναφέρεται στα άρθρα 19 και 20, που αφορούν την καταδίκη της ξένης επικυριαρχίας μέσω του δικαιώματος ύπαρξης σε κάθε λαό και συμπληρώνεται με το δικαίωμα κυριαρχίας επί των φυσικών πόρων όπως αποδίδεται στο άρθρο 21 του Χάρτη (Τσάλτας, 2010).

²³ Βλ. ALGIERS CHARTER, 1976. *Universal Declaration of the Rights of Peoples*. [Online] Available at: <http://permanentpeopletribunal.org/wp-content/uploads/2016/06/Carta-di-algeri-EN-2.pdf>.

²⁴ Βλ. African Commission on Human and Peoples' Rights, 1981. *African Charter on Human and Peoples' Rights*. [Online] Available at: <https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49>.

Επόμενη αναφορά στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης έρχεται με την πρόταση της *Επιτροπής για την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων* στην 48^η της συνεδρία. Με το συγκεκριμένο κείμενο²⁵ το οποίο υιοθετήθηκε το 1996, αναγνωρίζεται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης ως ένα από τα αίτια για αποσχιστικές τάσεις και γίνονται οι απαραίτητες προτάσεις μέσω των οποίων εξηγείται ο τρόπος απόδοσης και χρησιμοποίησης του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση προς τις μειονοτικές ομάδες, ώστε να αποτραπεί οποιαδήποτε προσβολή προς την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ενότητα των ανεξάρτητων κρατών.

Τέλος, το πιο πρόσφατο κείμενο με πρωτεργάτη την Έρικα Νταή²⁶, στο οποίο αναφέρεται επαρκώς η αρχή της αυτοδιάθεσης, είναι η «*Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών*»²⁷. Η συγκεκριμένη διακήρυξη εφαρμόστηκε με το ψήφισμα της ΓΣ του ΟΗΕ, υπ' αριθμόν 61/295 του 2007, και αναφέρεται κυρίως στην εσωτερική πτυχή της αυτοδιάθεσης για τους αυτόχθονες λαούς. Το συγκεκριμένο κείμενο, αν και αφορά μια συγκεκριμένη πληθυσμιακή οντότητα, αποτελεί αρωγό στην κατανόηση της δημοκρατικής αυτοδιάθεσης και διευρύνει το πεδίο, συμβάλλοντας στην περαιτέρω ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και την ενδυνάμωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Gambou, 2019).

²⁵ Βλ. United Nations. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 1996. *General recommendation 21 (48) adopted at 1147th meeting on 8 March 1996*. [Online] Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/212171>.

²⁶ Κατείχε την προεδρία επί σειρά ετών (1984-2001) στην ομάδα εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για τους αυτόχθονες πληθυσμούς αποτελώντας τον κινητήριο μοχλό στην προώθηση και προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Για το έργο της βλ. ειδικότερα Daes, E., 2008. *Indigenous Peoples. Keepers of our Past-Custodians of our Future*. Copenhagen: International Work Group for Indigenous Affairs.

²⁷ Βλ. United Nations, GA, 2007. *Resolution 61/295. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. [Online] Available at: <https://undocs.org/A/RES/61/295>.

4. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΣΧΙΣΗ

4.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΣΧΙΣΗΣ

Το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα η αποαποικιοποίηση αποτέλεσε το κυριότερο μέσο δημιουργίας νέων κρατών στη διεθνή κοινότητα. Με τη διακήρυξη 2625 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το 1970 και την εμφάνιση της αρχής της αυτοδιάθεσης ως δικαίωμα όλων των λαών η έννοια της αποαποικιοποίησης διαφοροποιήθηκε από αυτή της απόσχισης. Παρά τη διαφοροποίησή τους και την εμφάνιση της αποαποικιοποίησης στο σύγχρονο διεθνές σύστημα η απόσχιση συνεχίζει να παραμένει ένα άλλο μέσο δημιουργίας κρατών στον σύγχρονο κόσμο.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προκάλεσε νέες αποσχιστικές φιλοδοξίες, την ενίσχυση και την εκ νέου αφύπνιση των υπαρχόντων αδρανών αποσχιστικών αξιώσεων σε σχεδόν όλες τις περιοχές του κόσμου. Το αποτέλεσμα του ανωτέρω φαινομένου απεικονίζεται και στην εκτόξευση του αριθμού των κρατών μελών των ΗΕ. Μπορεί η αρχική αύξηση των μελών από 51 σε 149 από το 1945 μέχρι το 1984 να είναι αποτέλεσμα κυρίως της αποαποικιοποίησης, ωστόσο η αύξηση από 151 το 1990 μέχρι τα 193 κράτη σήμερα είναι αποτέλεσμα αποσχιστικών τάσεων²⁸.

Το φαινόμενο της απόσχισης έχει δημιουργήσει θεωρίες με διαφορετικές οπτικές τόσο σε νομικό όσο και σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Ως κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο, ο John Wood ήταν από τους πρώτους που κατασκεύασε ένα ολοκληρωμένο θεωρητικό πλαίσιο για την απόσχιση. Πιο συγκεκριμένα, την ορίζει ως μια περίπτωση πολιτικής διάσπασης όπου πολιτικοί παράγοντες αποσύρουν την αφοσίωση, τις προσδοκίες και τις πολιτικές τους δραστηριότητες από το κέντρο δικαιοδοσίας τους, εστιάζοντας σε ένα δικό τους (Wood, 1981). Ως νομικό φαινόμενο, ένα μέρος της ακαδημαϊκής κοινότητας υποστηρίζει μια ευρύτερη θεωρία σχετικά με το φαινόμενο της απόσχισης στην οποία περιλαμβάνονται όλες οι περιπτώσεις όπου γίνεται διαχωρισμός ενός κράτους με το προϋπάρχον κράτος να συνεχίζει να υφίσταται με μειωμένη εδαφική και δημογραφική μορφή, ενώ παράλληλα εντάσσει και τις περιπτώσεις διάλυσης κρατών όπου το προϋπάρχον κράτος παύει να υφίσταται, με την περίπτωση της διάλυσης της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας να προσελκύει ιδιαίτερη προσοχή. Παράλληλα, υπάρχουν θεωρήσεις όπου εντάσσουν και τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης στο φαινόμενο της απόσχισης.

²⁸ Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και η διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσαν πηγή εκτόξευσης του αριθμού των νέων κρατών που δεν εντάσσονται ολοκληρωτικά στην έννοια της απόσχισης, ωστόσο δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η όλη διαδικασία των συγκεκριμένων διαλύσεων κατά βάθος ξεκίνησε με αποσχιστικές προσπάθειες από ορισμένα συστατικά στοιχεία των πρώην ομοσπονδιών.

Σε μια πιο περιορισμένη οπτική του φαινομένου στη σύγχρονη νομική βιβλιογραφία, την οποία ενστερνίζεται και η παρούσα εργασία, η απόσχιση έγκειται στη δημιουργία μιας ανεξάρτητης νέας οντότητας μέσω του διαχωρισμού τμήματος της επικράτειας και του πληθυσμού υφιστάμενου κράτους, χωρίς τη συγκατάθεση του τελευταίου. Παράλληλα, η απόσχιση δύναται να λάβει τη μορφή του διαχωρισμού τμήματος της επικράτειας ενός κράτους προκειμένου να ενσωματωθεί ως μέρος άλλου κράτους, χωρίς τη συγκατάθεση του πρώτου. Όταν μια νέα οντότητα σχηματίζεται από τμήμα της επικράτειας άλλου κράτους με τη συγκατάθεσή του αποτελεί περίπτωση αποκέντρωσης, απομάκρυνσης και εκχώρησης εξουσιών και όχι απόσχισης. Η νέα οντότητα που προκύπτει δεν αποτελεί πηγή σύγκρουσης, τουλάχιστον αναφορικά με την ύπαρξή της ως νέο κράτος, καθώς προέρχεται από συμφωνία των δύο μερών.

Ως εκ τούτου, η έλλειψη συναίνεσης του ήδη υφισταμένου κράτους αποτελεί το στοιχείο κλειδί που χαρακτηρίζει τη συγκεκριμένη, πιο περιορισμένη, πτυχή του φαινομένου της απόσχισης. Ταυτόχρονα, αυτός ο παράγοντας εξηγεί τον λόγο που η απόσχιση είναι μια τόσο αμφιλεγόμενη έννοια στο διεθνές δίκαιο. Αφενός, η απουσία συμφωνίας είναι πηγή διαφωνίας μεταξύ του νέου και το υφισταμένου κράτους και αφετέρου το νεοσύστατο κράτος πρέπει να βρει μια νομική αιτιολόγηση για τη δημιουργία του λόγω έλλειψης συναίνεσης του τελευταίου. Στον αντίποδα, το υφιστάμενο κράτος προσπαθεί να αποδείξει ότι δεν υπάρχει λόγος απόσχισης με βάση το διεθνές δίκαιο και πως η έννομη τάξη πρέπει να προστατεύεται από προσπάθειες διάλυσης, όπως οι διαδικασίες που συνιστούν απόσχιση. Πραγματικά, τα υπάρχοντα κράτη έχουν αποδείξει μέσα στον ρου της ιστορίας την αντίθεσή τους στην ιδέα της απόσχισης και δεν αποδέχονται να εννοηθεί σε καμιά περίπτωση ότι κάποια αποσχιστική αξίωση διέπεται από τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, ακόμη και αν η αξίωση αυτή οδηγήσει σε μια πραγματική απόσχιση και δημιουργία μιας νέας οντότητας.

Με τη δημιουργία των κρατών να θεωρείται παραδοσιακά ως μια πραγματικότητα και ένα γεγονός που το διεθνές δίκαιο δεν έχει άμεση επίδραση στη διαδικασία της δημιουργίας των κρατών και περιορίζεται στην ύπαρξη ή μη ενός κυρίαρχου κράτους με τις υποχρεώσεις του, η ανωτέρω κατάσταση αντικατοπτρίζει τη γενική περίληψη και συνολική εικόνα των νομικών επιπτώσεων της απόσχισης στο διεθνές δίκαιο (Kohen, 2006).

4.2. ΑΠΟΣΧΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Το διεθνές δίκαιο και η έννοια της απόσχισης έχουν μια σχέση διαρκείας, η οποία προσέλκυε ανέκαθεν το ενδιαφέρον της νομικής επιστήμης. Η εμφάνιση ενός νέου κράτους σε βάρος μιας ήδη υπάρχουσας κυρίαρχης οντότητας διαταράσσει

αδιαμφισβήτητα τη σύνθεση της διεθνούς κοινότητας, αποτελώντας μια ιδιαίτερη πρόκληση για τη δομή της.

Το κύριο στοιχείο που ξεχωρίζει σε ποιες περιπτώσεις το διεθνές δίκαιο χρησιμοποιείται για να δώσει νομική εξήγηση στη δημιουργία ενός νέου κράτους και σε ποιες όχι είναι η κατάσταση του διεκδικούμενου εδάφους. Στις περιπτώσεις όπου το έδαφος υπό διεκδίκηση ανήκει σε διεθνές καθεστώς, όπως υπό καθεστώς εντολών, επιτροπών, μη αυτοδιοικούμενες περιοχές και εδάφη υπό την κυριαρχία ενός κράτους από διεθνείς οργανισμούς (περίπτωση Ερυθραίας) το διεθνές δίκαιο έπαιξε ουσιαστικό ρόλο. Αντίθετα, σε περιπτώσεις όπου η νέα οντότητα μέσω της απόσχισης δημιουργείται σε εδαφική επικράτεια ενός ήδη κυρίαρχου κράτους, προκαλώντας απώλειες σε αυτό, το διεθνές δίκαιο παραδοσιακά ούτε προάσπιζε τις αποσχιστικές αξιώσεις ούτε όμως τις απαγόρευε θεωρώντας τις συγκεκριμένες διαμάχες ένα αμιγώς εσωτερικό θέμα στο υφιστάμενο κράτος.

Για όλα τα κράτη ανεξαρτήτως ο σεβασμός και η προστασία της εδαφικής τους ακεραιότητας αποτελεί υψίστης σημασίας γεγονός, αποτελώντας συνέπεια της κυριαρχικής ισότητας των κρατών. Αντίστοιχα, βασική υποχρέωση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας είναι να εγγυάται ότι δε θα επιτρέπεται οποιοσδήποτε τεμαχισμός της εδαφικής επικράτειας. Το συγκεκριμένο γεγονός δεν αποτελεί απλά σεβασμό της εδαφικής κυριαρχίας αλλά και σεβασμό στην εδαφική ακεραιότητα, εξηγώντας χαρακτηριστικά τον λόγο που η υποστήριξη αποσχιστικών αξιώσεων ή αποφάσεις διατήρησης μέρους επικράτειας μιας αποικίας μετά την ανεξαρτητοποίησή της από την αποικιακή δύναμη μπορούν να θεωρηθούν παραβιάσεις της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους. Χωρίς αμφιβολία, η εδαφική ακεραιότητα παίζει πρωταρχικό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις και ως αμοιβαία υποχρέωση όλων των κρατών απαιτεί το σεβασμό στην εδαφική ακεραιότητα των υπολοίπων, αποτελώντας εγγύηση έναντι εξωτερικών απειλών και παραβιάσεων της εδαφικής κυριαρχίας (Kohen, 2006). Παράλληλα, παρά το γεγονός ότι στη θεωρία της απόσχισης η αρχή της απαγόρευσης χρήσης βίας στις διεθνείς σχέσεις φαίνεται να μη σχετίζεται άμεσα, υπάρχουν οι εξαιρέσεις όπου εμπλέκονται ξένες στρατιωτικές δυνάμεις για τη δημιουργία νέων κρατών και αποτελεί κατακριτέο και απαγορευμένο γεγονός με χαρακτηριστικό παράδειγμα την περίπτωση της Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου που αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο.

4.3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ» ΑΠΟΣΧΙΣΗΣ (Remedial Secession)

Σε κάθε αποσχιστική αξίωση ανά την ιστορία αναζητείται η ύπαρξη ενδείξεων αντίστοιχου *opinio juris*²⁹. Σύμφωνα με τη διακήρυξη 2625 της ΓΣ του ΟΗΕ το 1970, τονίζεται η εθνική ενότητα με εξαίρεση να αποτελούν περιπτώσεις όπου η κυβέρνηση της υπό εξέτασης χώρας δεν αντιπροσωπεύει ολόκληρο το λαό και διευρύνει φυλετικές, χρωματικές και θρησκευτικές διακρίσεις. Η εθνική ενότητα από μια μεγάλη μερίδα της ακαδημαϊκής κοινότητας δεν ήταν προορισμένη να ισχύει μόνο στη διαδικασία αποαποικιοποίησης. Το γεγονός αυτό φαίνεται σε δύο έγγραφα καίριας σημασίας στη διεθνή κοινότητα, τη Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το 1993 στη Βιέννη από την παγκόσμια διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών³⁰ και στη Διακήρυξη της ΓΣ για την πεντηκοστή επέτειο των ΗΕ³¹, όπου οι μέχρι πρότινος διακρίσεις επεκτάθηκαν σε «κάθε είδους» διακρίσεις.

Ως εκ τούτου, για να προκύψει θέμα απόσχισης, σύμφωνα με τα δύο προηγούμενα κείμενα, θα πρέπει να υπάρχει υψηλό και ουσιώδες κίνητρο. Για παράδειγμα, η μη αντιπροσώπευση στην κυβέρνηση του κυρίαρχου κράτους δεν αρκεί για να επιφέρει την απόσχιση ως δικαίωμα στην αντίσταση και αντίθεση με το συγκεκριμένο γεγονός. Ωστόσο, υποστηρίζεται η ιδέα ότι σε εξαιρετικές περιστάσεις είναι δυνατό να στηριχθεί η ιδέα της απόσχισης. Οι συγκεκριμένες περιστάσεις μπορούν να συνοψιστούν ως σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μιας συγκεκριμένης ομάδας η οποία αντιμετωπίζεται μεροληπτικά. Σε αυτές τις καταστάσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί η απόσχιση με τον όρο που αποκάλεσε ο Lee Buchheit ως *remedial secession* (θεραπευτική απόσχιση) (Buchheit, 1978), ο οποίος έχει τύχει ευρείας αποδοχής στη νομική λογοτεχνία. Ωστόσο, παρά την ευρεία αποδοχή που έχει τύχει η συγκεκριμένη έννοια από τους θεωρητικούς που θεωρούν την απόσχιση ως το έσχατο μέσο για να σταματήσει η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπάρχει και η αντίθετη πλευρά που υποστηρίζει ότι η συγκεκριμένη τακτική δεν αποτελεί δεσμευτικό δίκαιο και έχει μόνο συμβουλευτικό και καθοδηγητικό χαρακτήρα (Creyke, 2008).

Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι με βάση την πρακτική της ΓΣ του ΟΗΕ, όπου με τη διακήρυξη 1514 του 1960 εντατικοποιήθηκε η αρχή της αυτοδιάθεσης, και σύμφωνα με την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η εξωτερική αυτοδιάθεση ως

²⁹ Η συγκεκριμένη έκφραση αποτελεί συντόμευση της έκφρασης *opinio juris sive necessitatis* η οποία σημαίνει ότι μια πράξη έλαβε χώρα ως νομική υποχρέωση ή σύμφωνα με το εθνικό διεθνές δίκαιο. Ειδικότερα βλ. Sender, O. & Wood, M., 2017. A Mystery No Longer? *Opinio Juris* and Other Theoretical Controversies Associated with Customary International Law. *Israel Law Review*, 50(3), pp. 299-330.

³⁰ Βλ. United Nations, The World Conference on Human Rights, 1993. *Vienna Declaration and Programme of Action*. [Online] Available at: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>.

³¹ Βλ. United Nations, GA, 1995. *Resolution 50/6. Declaration on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*. [Online] Available at: <https://undocs.org/en/A/RES/50/6>.

δικαίωμα ίδρυσης ανεξάρτητου κράτους δεν υπάρχει για εθνοτικές ομάδες που αποτελούν εσωτερικά στοιχεία ενός ήδη κυρίαρχου κράτους και είναι σε θέση να συμμετέχουν στις δημόσιες υποθέσεις του εν λόγω κράτους, γεγονός που υποστηρίζεται ολοκληρωτικά και από το γενικό νομικό δόγμα.

Με βάση τις αποφάσεις της αφρικανικής επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα και δικαιώματα των λαών στην περίπτωση της Κατάνγκα και του ανωτάτου δικαστηρίου του Καναδά στην υπόθεση Κεμπέκ δίδεται ιδιαίτερη υποστήριξη στη θέση ότι το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης περιορίζεται από την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών αν και περιλαμβάνει υπό προϋποθέσεις το δικαίωμα στην απόσχιση, όπως προαναφέρθηκε.

Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να συνοψίσουμε ότι το δικαίωμα στην απόσχιση μπορεί να προκύψει όταν μια ομάδα ανθρώπων αποτελεί μειονότητα σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό ενός κράτους, ωστόσο αποτελεί την πλειοψηφία σε μια συγκεκριμένη περιοχή της επικράτειας του κράτους. Παράλληλα, το κράτος από το οποίο η συγκεκριμένη ομάδα θέλει να αποσχιστεί την εκθέτει σε σοβαρές αδικίες, όπως η παραβίαση ή η άρνηση στο δικαίωμα της εσωτερικής αυτοδιάθεσης καθώς και οι σοβαρές και εκτενείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων της συγκεκριμένης ομάδας. Τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό, δε θα πρέπει να υπάρχουν περαιτέρω ρεαλιστικά σενάρια για την ειρηνική επίλυση αυτής της διαμάχης μεταξύ της μειονότητας και του υφιστάμενου κράτους (Dugard & Raic, 2006).

Αναμφισβήτητα, η αφοσίωση των κρατών στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών του ατόμου ανήκει στους βασικούς πυλώνες του σύγχρονου νομικού δόγματος. Οποτεδήποτε η κυβέρνηση στο εσωτερικό ενός κράτους διαπράττει σταθερά σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η διεθνής κοινότητα οφείλει να αναλάβει διορθωτικά μέτρα για τους ανθρώπους που βρίσκονται υπό καθεστώς απειλής. Προφανώς, τέτοιες παραβιάσεις αποτελούν οι γενοκτονίες για φυλετικούς λόγους. Επιπρόσθετα, η άρνηση μελών μιας εθνικής ομάδας να συμμετέχει αντιπροσωπευτικά στις δημόσιες υποθέσεις του κράτους αποτελεί και αυτό μια μορφή παραβίασης που σε πολλές των περιπτώσεων υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα, δεδομένου ότι οι πολιτικές διακρίσεις ακολουθούνται συχνά από διώξεις σε όλο το φάσμα των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και πεποιθήσεων. Σε τέτοιες περιπτώσεις έχει επικρατήσει η πεποίθηση ότι σε παραβιάσεις κανόνων και υποχρεώσεων έναντι όλων (*jus cogens rules* και *erga omnes obligations*), είναι δυνατό να παρακαμφθούν οι περιορισμοί που προέρχονται από την αρχή της εθνικής κυριαρχίας του κράτους. Πιο συγκεκριμένα, είναι δυνατό να υπερτερήσει η καθολική δικαιοδοσία για την επιβολή ποινικών διώξεων στο κράτος παραβάτη. Είναι σίγουρο ότι όλες οι νομικές συνέπειες που επιφέρει μια

παραβίαση βασικών αρχών χρήζει προσεκτικής εξέτασης για τη σωστή τους επιβολή και εξαρτώνται από κάθε περίπτωση ξεχωριστά χωρίς να υπάρχει ένας και μόνος γενικευμένος κανόνας (Tomuschat, 2006).

Εν κατακλείδι, παρατηρούμε ότι η απόσχιση δεν αποτελεί ένα γεγονός της στιγμής. Σε κάθε περίπτωση συνεπάγεται μια πολύπλοκη σειρά διεκδικήσεων, αποφάσεων και διαπραγματεύσεων με θετικά και αρνητικά στοιχεία που πρέπει να ζυγιστούν ενδελεχώς πριν παρθεί οριστική απόφαση που ενίοτε μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία ενός νέου κράτους. Αν και στις πλείστες των περιπτώσεων η διαδικασία αυτή διεξάγεται σε εγχώριο επίπεδο, η διεθνής συμμετοχή, ή τουλάχιστον ανησυχία, γίνεται ολοένα και πιο συχνή.

5. ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην εργασία, στη σύγχρονη περίοδο του 20^{ου} αιώνα ο αριθμός των κρατών έχει εκτοξευθεί. Νέα κράτη δημιουργούνται συχνότερα με τη συγκατάθεση του πρώην κυρίαρχου, ειδικά κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης, ωστόσο παράλληλα οι προσπάθειες για απόσχιση δεν εξέλειπαν ειδικότερα με την ανάπτυξη της έννοιας του εθνικισμού (Rustow, 1967).

Κάθε περιπτωσιολογική μελέτη δημιουργίας νέου κράτους, αναμφισβήτητα, αποτελεί μια ξεχωριστή και διαφορετική περίπτωση που χρήζει ανάλυσης για την περαιτέρω κατανόηση της δημιουργίας νέων κρατών στη σύγχρονη διεθνή δικαιοταξία. Ωστόσο, καθώς κάτι τέτοιο κρίνεται ανέφικτο στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εργασίας, θα γίνει περιορισμός των περιπτωσιολογικών μελετών σε μερικές εξ αυτών που θεωρείται ότι επηρέασαν τη διεθνή νομική κοινότητα και παράλληλα απασχολούν το εγγύς περιβάλλον της Ελλάδας. Ταυτόχρονα, κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι οι περιπτωσιολογικές μελέτες που θα ακολουθήσουν θα εστιάσουν και θα συγκρίνουν σημεία τα οποία κρίνονται σημαντικά για τη νομική εξέλιξη των υποθέσεων και δε θα γίνει εμβάθυνση και ανάλυση ιστορικών γεγονότων.

Πιο συγκεκριμένα, η εργασία πραγματεύεται την περίπτωση του Μπαγκλαντές, καθώς αποτελεί την πρώτη επιτυχημένη απόπειρα απόσχισης από το 1945 και μετά που δεν ανήκε σε αποικιακό καθεστώς³² παράλληλα με τη μη επιτυχημένη προσπάθεια απόσχισης και δημιουργίας ανεξάρτητου κράτους από την ΤΔΒΚ. Τέλος, σε σύγκριση με τις δύο προηγούμενες περιπτώσεις θα εξεταστεί αυτή της μονομερούς ανακήρυξης ανεξαρτησίας του Κοσόβου.

5.1. ΜΠΑΓΚΛΑΝΤΕΣ

Το 1947 η Ινδία χωρίστηκε με βάση τη θρησκευτική ιδεολογία των δύο εθνών (Two Nation Theory³³), καθώς επικρατούσαν ανάμεσα στους Μουσουλμάνους και τους Ινδουιστές τεράστιες θρησκευτικές και κοινωνικοπολιτικές διαφορές που δεν μπορούσαν να στεγαστούν υπό ένα ενιαίο έθνος (Baxter, 2018), με αποτέλεσμα τη δημιουργία του Πακιστάν, το οποίο χωριζόταν γεωγραφικά στο Ανατολικό και Δυτικό Πακιστάν.

Το Ανατολικό Πακιστάν υφίστατο από την κεντρική κυβέρνηση του Ισλαμαμπάντ μεγάλες και συστηματικές διακρίσεις. Τον Δεκέμβριο του 1970 πραγματοποιήθηκαν εκλογές στις

³² Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και πριν την περίπτωση του Μπαγκλαντές επιτυχημένες αποσχίσεις είχαν επιτευχθεί στην περίπτωση της Σενεγάλης και της Σιγκαπούρης, το 1960 και 1965 αντίστοιχα, ωστόσο δεν αποτελούν αντικείμενο μελέτης της εργασίας καθώς επιτεύχθηκαν με τη συναίνεση του πατρογονικού κράτους – ομοσπονδίας. Βλ. ειδικότερα Crawford, J., 2006. *The Creation of States in International Law*. Oxford: Oxford University Press, σσ. 391-393.

³³ Για την ιδεολογία των δύο εθνών βλ. ειδικότερα Bennett, C., 2018. Two Nations Theory. Στο: Z. Kassam, Y. Greenberg & J. Bagli, επιμ. *Islam, Judaism, and Zoroastrianism. Encyclopedia of Indian Religions..* Dordrecht: Springer.

οποίες το Ανατολικό Πακιστάν εξέλεξε 167 από τους 169 αντιπροσώπους που του αναλογούσε από την παράταξη Awami League³⁴ με πρόεδρο τον Sheikh Mujibur Rahman. Η συγκεκριμένη παράταξη αποτελούσε πλέον την πλειοψηφία στην κεντρική κυβέρνηση των 313 θέσεων και είχε ως στόχο την αυτονομία της επαρχίας του Ανατολικού Πακιστάν με αναθεώρηση του Συντάγματος. Ωστόσο, την 1^η Μαρτίου του 1971 η κυβέρνηση ανέστειλε επ' αόριστον τη λειτουργία της και την 25^η Μαρτίου του ίδιου έτους επέβαλε υπό στρατιωτικό νόμο και πολιορκία το Ανατολικό Πακιστάν, ο οποίος περιελάμβανε πράξεις καταστολής σε σημείο γενοκτονίας με αποτέλεσμα περίπου 10 εκατομμύρια Βεγγάλοι να αναζητήσουν καταφύγιο στην Ινδία.

Η παράταξη Awami League κήρυξε την ανεξαρτησία του Μπαγκλαντές στις 10 Απριλίου, ωστόσο παρά την υποστήριξη του λαού στο Ανατολικό Πακιστάν περιορίστηκε σε μια μορφή επαναστατικού ανταρτοπόλεμου εναντίον του στρατού της κεντρικής κυβέρνησης. Στις 3 Δεκεμβρίου ξέσπασε ευρείας κλίμακας πόλεμος μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν που διήρκεσε μέχρι τις 17 Δεκεμβρίου, όπου ο στρατός του Πακιστάν παραδόθηκε και η Ινδία κήρυξε μονομερή κατάπαυση πυρός (Ahmed, 2004). Παράλληλα, στις 6 και 7 Δεκεμβρίου, με την Awami League να ελέγχει με τη βοήθεια των ινδικών στρατευμάτων την περιοχή, η Ινδία και το Μπουτάν αναγνώρισαν το κράτος του Μπαγκλαντές, το οποίο έφερε τη διεθνή κοινότητα προ εκπλήξεως καθώς τίποτα δεν προμήνυε μέχρι πρότινος την ανεξαρτησία του (Schendel, 2009).

Το Μπαγκλαντές δεν έγινε δεκτό στα ΗΕ μέχρι το 1974 και αφού είχε προηγηθεί η αναγνώρισή του από το Πακιστάν στις 2 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους, παρά την πρότερη αναγνώρισή του από αρκετά κράτη (Crawford, 1998).

Η περίπτωση του Μπαγκλαντές συγκεντρώνει διάφορες απόψεις ως προς το εάν οι κάτοικοι της Ανατολικής Βεγγάλης είχαν δικαίωμα αυτοδιάθεσης, εάν πρόκειται για μια περίπτωση «θεραπευτικής» απόσχισης ή αν μετά την αποχώρηση του πακιστανικού στρατού προέκυψε ένα τετελεσμένο γεγονός το οποίο δεν άφηνε άλλη επιλογή στα κράτη από το να το δεχτούν (Crawford, 2006).

Εκ του αποτελέσματος, θεωρείται ότι η παρέμβαση της διεθνούς κοινότητας για τον διαχωρισμό των περιοχών ήταν σωστή και το κόστος από τη μη τήρηση της εδαφικής ακεραιότητας ήταν αρκετά μικρότερο σε σχέση με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υφίσταντο οι Βεγγάλοι και την έλλειψη σεβασμού στην πολιτική βούληση τους. Το γεγονός αυτό, μαζί με τον αποκλεισμό του Ανατολικού Πακιστάν από τα κέντρα λήψης αποφάσεων, αποτέλεσαν ουσιαστικά τα γεγονότα που δεν άφηναν περιθώρια διαφορετικής αντιμετώπισης της κεντρικής κυβέρνησης από τη διεθνή

³⁴ Σύντομη ονομασία της κεντροαριστερής παράταξης Bangladesh People's League.

κοινότητα, ώστε να διασωθεί ο πληθυσμός του Ανατολικού Πακιστάν και να περιοριστούν τα σχεδόν ένα εκατομμύριο θύματα του εμφυλίου διαφυλάσσοντας αναλλοίωτο το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και καθιστώντας την απόσχιση ως το έσχατο μέσο (Λιάκουρας, 2009).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η δράση της Ινδίας δεν θεωρήθηκε νόμιμη. Ωστόσο, το ΣΑ δεν καταδίκασε το γεγονός λόγω της στάσης της τότε ΕΣΣΔ, τότε σύμμαχο της Ινδίας, και της μη έντονης αντίδρασης των ΗΠΑ. Παρά την καταδίκη της ενέργειας από το Πακιστάν, η Ινδία τη θεωρούσε ως ανθρωπιστική επέμβαση. Ταυτόχρονα, το ΣΑ δεν έλαβε κάποια απόφαση μέχρι την απόσυρση των δυνάμεων του Πακιστάν, ενώ η ΓΣ χειρίστηκε προσεκτικά το θέμα χωρίς να κάνει αναφορά στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης (Λιάκουρας, 2007).

5.2. «ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Η κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Κύπρο θα μπορούσε να συγκριθεί με αυτή που προαναφέρθηκε στην περίπτωση του Μπαγκλαντές, καθώς και στις δύο περιπτώσεις η εξωτερική ανάμειξη ήταν καθοριστική στη δημιουργία αποτελεσματικής διοίκησης σε συγκεκριμένη περιοχή. Ωστόσο, άλλες πτυχές της υπόθεσης έρχονται σε ευρεία αντιπαράθεση με την υπόθεση του Μπαγκλαντές, ειδικά αναφορικά με τη νομιμότητα της κατάστασης όπως αυτή εξελίχθηκε.

Η αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο έλαβε μέρος πιο ιδιόρρυθμα συγκρίνοντάς την με άλλες χώρες που αναδύθηκαν κατά την αποαποικιοποίηση³⁵. Το 1959 και το 1960 επιτεύχθηκε ένα σύνολο συμφωνιών μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και των κοινοτήτων της Κύπρου που αποτελούσαν τους φορείς του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής, συμπεριλαμβάνοντας το Σύνταγμα για την Κυπριακή Δημοκρατία³⁶. Σε αυτό προβλεπόταν η ανεξαρτησία της Κύπρου και μέσω μιας εγγυητικής συνθήκης³⁷ η Μεγάλη Βρετανία, η Ελλάδα και η Τουρκία θα αποτελούσαν τις εγγυητικές δυνάμεις για τη διατήρηση των συνταγματικών δομών της. Παράλληλα, το Σύνταγμα προέβλεπε θεσμούς για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των Ελλήνων και των Τούρκων ως χωριστές κοινότητες εντός του κράτους και εγγυόταν την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου, απαγορεύοντας ολική ή μερική ένωσή της με οποιοδήποτε

³⁵ Η ιδιόρρυθμία αυτή συνέβαλε τα πλείστα στη δημιουργία του Κυπριακού προβλήματος καθώς, ήδη από το Σύνταγμα που επιβλήθηκε αντί να αποτελεί το αποτέλεσμα της λαϊκής κυριαρχίας, προασπίστηκε ο δικοινοτισμός, σε αντίθεση με τη δημοκρατική αρχή που προωθεί την πλειοψηφούσα αριθμητικά κοινότητα, όπως συνέβαινε κατά την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης στην αποαποικιοποίηση. Βλ. ειδικότερα Λιάκουρας, Π., 2007. *Το Κυπριακό - Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη. Σε Αναζήτηση Ομοσπονδιακής Επίλυσης*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

³⁶ Βλ. Comparative Constitutions Project, 2021. *Cyprus's Constitution of 1960 with Amendments through 2013*. [Online] Available at: https://www.constituteproject.org/constitution/Cyprus_2013.pdf?lang=en.

³⁷ Βλ. United Nations Secretariat, 1960. *Treaty of Guarantee*.

[Online] Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20382/v382.pdf>.

κράτος και την αυτονομιστική ανεξαρτησία οποιουδήποτε τμήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας³⁸.

Παρά τις συμφωνίες που είχαν επιτευχθεί, το συγκεκριμένο μοντέλο δεν δούλεψε, με αποκορύφωμα το 1974 όταν συνέβη το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου από υπερμάχους της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, δίνοντας την αφορμή στην Τουρκία να στείλει στρατιωτικές δυνάμεις στο βόρειο τμήμα της Κύπρου και εγκαθιδρύοντας την τουρκοκυπριακή διοίκηση στο συγκεκριμένο τμήμα της Κύπρου στις 13 Φεβρουαρίου του 1975, ακολουθούμενο από την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της ΤΔΒΚ στις 15 Νοεμβρίου του 1983.

Η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας ήταν άμεση και με την απόφαση 541/1983³⁹ του ΣΑ καταδίκασε τη μονομερή ανακήρυξη και έκρινε ανυπόστατη την απόσχιση μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας, καλώντας όλα τα υπόλοιπα κράτη να μην προβούν σε αναγνώριση κανενός κυπριακού κράτους εκτός της Κυπριακής Δημοκρατίας. Χαρακτηριστικό είναι πως το μόνο κράτος που έχει αναγνωρίσει την νέα υποτιθέμενη οντότητα είναι η Τουρκία, γεγονός κατακριτέο από το ΣΑ. Ο βασικός λόγος για τον οποίο η συγκεκριμένη απόφαση καταδίκασε τη μονομερή ανακήρυξη αποτέλεσε το γεγονός της διάσπασης της εδαφικής ακεραιότητας και ενότητας ενός κράτους, που θεωρείται κατακριτέο από τη διακήρυξη 2625/1970, κρίνοντας την τύχη της απόσχισης.

Εν κατακλείδι, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι με τις συνθήκες που είχαν υπογραφεί, και οι δύο κοινότητες εξασφάλιζαν την εσωτερική τους αυτοδιάθεση και συμμετείχαν στα κέντρα λήψης αποφάσεων και μάλιστα σε συγκεκριμένες περιπτώσεις περιορίζοντας την αρχή της πλειοψηφίας. Αν και το γεγονός αυτό διασαλεύθηκε με τις κρίσεις του 1963-1964, η προσπάθεια επίλυσης της κρίσης έφτασε ένα βήμα πριν την πραγμάτωσή της, η οποία διακόπηκε με το πραξικόπημα του 1974. Ωστόσο, στην περίπτωση της Τουρκίας, σε αντίθεση με αυτή της Ινδίας, η παρέμβαση στρατιωτικά για την υποστήριξη της απόσχισης ενός μέρους από ένα ήδη κυρίαρχο κράτος, χωρίς να αποτελεί το έσχατο μέσο για την προστασία βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κρίνεται παράνομη. Το γεγονός αυτό υποστηρίζει η κλίση της διεθνούς κοινότητας στη χρήση ηπιότερων μέτρων προτού γίνει χρήση ένοπλης βίας, την οποία μπορεί να εξουσιοδοτεί το ΣΑ. Τα υπόλοιπα κράτη οφείλουν να υποστηρίξουν τη μη αναγνώριση της νέας οντότητας που προσπαθεί να δημιουργηθεί, όπως στις περιπτώσεις παράνομης κατοχής μιας επικράτειας, ως απόρροια της απαγόρευσης χρήσης βίας σύμφωνα με τον Χάρτη των ΗΕ. Ταυτόχρονα, σε αντίθεση

³⁸ Βλ. United Nations Secreteriat, 1960. *Treaty of Alliance (with Additional Protocols)*. [Online] Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20397/v397.pdf>.

³⁹ Βλ. United Nations. Security Council, 1983. *Resolution 541 [on declaration by the Turkish Cypriot community of its secession from Cyprus]*. [Online] Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/58970>.

με το Μπαγκλαντές, η ζημία από τον χωρισμό της εδαφικής ακεραιότητας είναι αρκετά μεγαλύτερη, βάσει γεωγραφικών συνθηκών (Crawford, 2006).

5.3. ΚΟΣΟΒΟ

Η δεκαετία που ακολούθησε τη διάλυση των πρώην σοσιαλιστικών κρατών και η ανάδειξη των καινούριων κρατών έφερε μια νέα πτυχή στο προσκήνιο. Η ακλόνητη αρχή της εδαφικής ακεραιότητας έδειξε σημάδια υποχώρησης απέναντι στα αιτήματα αυτοδιάθεσης, κυρίως όταν αυτά στερούνταν με βίαιους τρόπους, πτυχή η οποία αναμοχλεύεται και στην περίπτωση του Κοσόβου.

Ο πληθυσμός του Κοσόβου απαρτίζεται κατά 90% από αλβανόφωνους, οι οποίοι διαβιούν αδιαλείπτως στην περιοχή και, καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο τμήμα της, κινούνταν σταθερά προς την ανεξαρτητοποίηση. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην αναγνώριση στον συγκεκριμένο πληθυσμό δικαιωμάτων αυτονομίας, όπως διατυπώθηκαν στο ομοσπονδιακό Σύνταγμα του 1974. Η αυτονομία αυτή εδραιώθηκε την περίοδο μέχρι το 1989, όταν και καταργήθηκε πραξικοπηματικά από τον πρόεδρο της Σερβικής Ομοσπονδίας, Μιλόσεβιτς. Εκτός αυτού, ο Μιλόσεβιτς αρνήθηκε την αναγνώριση μειονοτικών δικαιωμάτων του συγκεκριμένου πληθυσμού και προέβη σε διώξεις, έντονη αστυνόμευση και υποβάθμιση της περιοχής. Τα ανωτέρω φαινόμενα κορυφώθηκαν τη δεκαετία του 1990, με αποτέλεσμα ο αλβανόφωνος πληθυσμός να εμφανισθεί ως θύμα στυγερής μεταχείρισης, διώξεων και απελάσεων, με τη συνέχεια της ιστορίας να είναι γνωστή και το θέμα του Κοσόβου να παραμερίζεται για αρκετό διάστημα, καθώς η διεθνής κοινότητα είχε στρέψει την προσοχή της στη δημιουργία των νέων κρατών από τη διάλυση της Πρώην Γιουγκοσλαβίας (Λιάκουρας, 2007).

Με απόφαση του ΣΑ, το Κόσοβο βρίσκεται υπό καθεστώς διεθνούς διοίκησης με την απόφαση 1244⁴⁰ του 1999, διακόπτοντας τη σερβική εξουσία αλλά παραμένοντας η κυριαρχία της περιοχής στη Σερβία, με κύριο στόχο τον τερματισμό της βίας (Voon, 2002). Σκοπός της παρούσας απόφασης ήταν να βρεθεί βιώσιμη λύση με ελεύθερη βούληση, απαλλάσσοντας την περιοχή από την εξουσία της Σερβίας και δίνοντας χρόνο εξέτασης του συνόλου των επιλογών, με την κυριότερη εξ αυτών να αποτελεί η εσωτερική αυτοδιάθεση και η αποφυγή της απόσχισης. Ωστόσο, η μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας⁴¹ το 2008 από την προσωρινή αρχή αυτοκυβέρνησης του Κοσόβου, ανέτρεψε τις προβλέψεις, με την περιοχή να παραμένει με την 1244/1999 απόφαση υπό διεθνή διοίκηση.

⁴⁰ Βλ. United Nations, Security Council, 1999. *Resolution 1244 on the situation relating Kosovo*. [Online] Available at: <https://peacemaker.un.org/kosovo-resolution1244>.

⁴¹ Βλ. Assembly of Kosovo, 2008. *Kosovo Declaration of Independence*. [Online] Available at: <https://www.refworld.org/docid/47d685632.html>.

Αναμφισβήτητα, και η περίπτωση του Κοσόβου εγείρει δύο σημαντικά ζητήματα που χρήζουν επίλυσης. Αρχικά, θα πρέπει να ελεγχθεί εάν, με επίκεντρο την αρχή της αυτοδιάθεσης, τα γεγονότα που συνέβησαν δημιουργούν τις συνθήκες για το έσχατο μέσο αποκατάστασης, δηλαδή την απόσχιση. Έπειτα, θα πρέπει να ελεγχθεί το είδος αυτοδιάθεσης που μπορεί να απολάβει ο συγκεκριμένος πληθυσμός, ειδικά αν η συγκεκριμένη οντότητα αποτελέσει μια νέα πραγματικότητα και τύχει σταδιακής μαζικής αποδοχής. Για το δεύτερο ζήτημα που εγείρεται, δεν πρέπει να ξεχνιέται το γεγονός ότι η αυτοδιάθεση προσδιορίζεται από την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, μην αφήνοντας περιθώρια για επιπρόσθετες υποδιαιρέσεις εδαφών, εφόσον στο σύνολό του ο πληθυσμός δεν στερείται την εσωτερική αυτοδιάθεση.

Η περίπτωση του Κοσόβου συγκρίνεται αρκετές φορές με αυτή του Μπαγκλαντές. Αναμφισβήτητα και στις δύο περιπτώσεις υπήρξε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με διωγμούς, καταπίεση, θύματα και την άρνηση του πατρογονικού κράτους της παραχώρησης μειονοτικών δικαιωμάτων. Επιπρόσθετα, και στις δυο περιπτώσεις βλέπουμε εξωτερική επέμβαση για τον τερματισμό της κρίσης χωρίς να έχει εγκριθεί από το ΣΑ. Παρατηρούμε, επίσης, σαφή σύνορα διοικητικά που προσδιορίζουν την κάθε περιοχή ως διοικητική ενότητα γεωγραφικά και τέλος, και στις δύο περιπτώσεις δεν έχουμε την καταδίκη της απόσχισης από το ΣΑ. Με την απόσταση ανάμεσα σε Πακιστάν και Μπαγκλαντές να αποτελεί έναν σημαντικό λόγο, η καίρια διαφορά ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις, όπως τονίζει ο Α. Μπρεδήμας, (αναφέρεται στο Λιάκουρας, 2009, σ. 85) είναι ο αριθμός των ανθρώπινων απωλειών.

Αντίστοιχα, σε αντιπαράθεση με την περίπτωση της «ΤΔΒΚ» όπου το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει επιληφθεί με τα αντίστοιχα κυρωτικά μέτρα, το ΔΔΧ για την υπόθεση του Κοσόβου⁴², έπειτα από αίτηση της Σερβίας με το ψήφισμα 63/3⁴³ την οποία αποδέχθηκε με το ψήφισμα 64/298⁴⁴ η ΓΣ του ΟΗΕ, έκρινε ότι η μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου δεν παραβίασε κάποιον γενικό κανόνα του διεθνούς δικαίου (Mills, 2011), χωρίς ωστόσο να υπεισέρχεται στην εξέταση για το αν πρόκειται για «θεραπευτική»

⁴² Βλ. ειδικότερα International Court of Justice, 2010. *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo. Overview of the Case*. [Online] Available at: <https://www.icj-cij.org/en/case/141>.

⁴³ Βλ. United Nations, GA, 2008. *Resolution 63/3. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law*. [Online] Available at: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20A%20RES63%203.pdf>.

⁴⁴ Βλ. United Nations, GA, 2010. *Resolution 64/298. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law*. [Online] Available at: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/ROL%20A%20RES64%20298.pdf>.

απόσχιση στο πλαίσιο της αρχής της αυτοδιάθεσης λόγω των βιαιοπραγιών κατά του αλβανόφωνου πληθυσμού (Λιάκουρας, 2012).

Είναι προφανές ότι λόγω των χωρών με δικαίωμα αρνησικυρίας στο ΣΑ, το τελευταίο δεν θα κρίνει για την τύχη της απόσχισης, όπως καταδικαστικά αποφάσισε με την ανακήρυξη της «ΤΔΒΚ». Ως εκ τούτου, μέχρι στιγμής δεν υπάρχει υποχρέωση μη αναγνώρισης του Κοσόβου, με τον αριθμό των χωρών που το αναγνωρίζουν να αυξάνεται έστω και αργά, με την ιδιαιτερότητα ότι πρόκειται για εξαιρετέα περίπτωση (*sui generis*), γεγονός που θεωρητικά δε δημιουργεί δεδικασμένο.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, κατά γενική ομολογία, το διεθνές δίκαιο δε «δημιουργεί» κράτη, ωστόσο περιλαμβάνει κανόνες που παρέχουν εφαρμόσιμα κριτήρια για την ιδιότητά του, ενώ παράλληλα μπορεί σε κάποιο βαθμό και σε ορισμένες περιπτώσεις, καθορίζοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εμπλεκομένων, να ρυθμίσει και να εξομαλύνει τη διαδικασία δημιουργίας ενός νέου κράτους (Crawford, 2006). Παρά τον μεγάλο όγκο διαφόρων ορισμών που αποδίδονται στην έννοια του κράτους, υπάρχουν τρία ελάχιστα κριτήρια που αποτελούν τα συστατικά του στοιχεία και πιο συγκεκριμένα: ο λαός, το έδαφος και η αυθυπόστατη πολιτική εξουσία.

Με την πάροδο των αιώνων η έννοια της κρατικής κυριαρχίας έχει αποκτήσει διαφορετική χροιά. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση και λόγω της διττής δομής του κράτους, η κρατική κυριαρχία έχει και αυτή δύο διαστάσεις: την εσωτερική της διάσταση, που αφορά την εσωτερική δομή εξουσίας στο κράτος και την εξωτερική πτυχή της, που αφορά τις οριζόντιες σχέσεις του κράτους μέσα στη διεθνή άναρχη κοινωνία, βασιζόμενη στην αρχή της ισότητας των κρατών.

Η αναγνώριση μιας νέας οντότητας στη διεθνή κοινότητα παραμένει μια πράξη εξέχουσας σημασίας, καθώς δηλώνει την πολιτική κυρίως πρόθεση διάδρασης με τη νέα οντότητα. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να τονιστεί ότι, παρά τη σημασία της στη διεθνή σκηνή, η αναγνώριση από μόνη της δεν προσδίδει έννομα αποτελέσματα.

Η αρχή της αυτοδιάθεσης αποτέλεσε το μέσο για την εκτόξευση του αριθμού των νέων κρατών στη διεθνή κοινότητα και το κυριότερο εργαλείο για την ύπαρξη της αρχιτεκτονικής των καινούριων κρατών, υποκρύπτοντας την αρχή της *uti possidetis* και την αρχή της αντιπροσωπευτικότητας. Αν και πρόκειται για μια πολύπλοκη έννοια, οι δύο βασικές κατηγορίες της αφορούν την εξωτερική και εσωτερική αυτοδιάθεση, με την πρώτη να αναφέρεται στη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους από ένα λαό και τη δεύτερη στη δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής του κοινωνικοπολιτικού συστήματος και την αντιπροσώπευση του συνόλου του πληθυσμού στο εσωτερικό ενός ήδη ανεξάρτητου κράτους. Η έννοια της αυτοδιάθεσης έχει συνδεθεί άρρηκτα με την περίοδο της αποικιοκρατίας και τη δεκαετία του 1960, ωστόσο υπάρχει και σε κράτη που γεννιούνται αφενός από αποσχίσεις και αφετέρου από διαλύσεις, όπως της Πρώην Γιουγκοσλαβίας και της ΕΣΣΔ. Αν και το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση έχει διακηρυχθεί σε ψηφίσματα της ΓΣ του ΟΗΕ, με χαρακτηριστικότερο το 1514/1960, το πρώτο δεσμευτικό κείμενο στο οποίο καλύφθηκε θεωρητικά η αρχή είναι ο ίδιος ο Χάρτης των ΗΕ.

Προφανώς η αρχή της αυτοδιάθεσης αναγνωρίζεται από το διεθνές δίκαιο, ωστόσο δεν αποτελεί ένα δικαίωμα και αυτοσκοπό για κάθε εθνοτική ομάδα ή για μια ομάδα ατόμων

που αποφασίζει ότι επιθυμεί πολιτική ανεξαρτησία. Η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι μια νομική αρχή, όμως για να έχει εφαρμογή πρέπει να καθοριστεί κατά πόσο το υποκείμενό της έχει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.

Το τέλος του κύματος της αποαποικιοποίησης θεωρήθηκε από μέρος των θεωρητικών του κλάδου ότι θα φέρει και το τέλος στην ανάδειξη νέων κρατών, ωστόσο η ιστορία δείχνει το ακριβώς αντίθετο με την αναγέννηση αποσχιστικών αξιώσεων σε πολλά σημεία του κόσμου. Στην πραγματικότητα, τα τελευταία χρόνια η απόσχιση, ως δημιουργία μιας νέας οντότητας μέσω διαχωρισμού της επικράτειας ενός κυρίαρχου κράτους χωρίς τη συγκατάθεσή του, υπήρξε μια από τις κυριότερες αιτίες αύξησης των κρατών. Παράλληλα, παρατηρούμε ότι τα πρόσφατα γεγονότα προέκυψαν στον σύγχρονο κόσμο της Ευρώπης μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Πιο πρόσφατα μπορεί να παρατηρήσει κανείς τις αποσχιστικές τάσεις στα δυτικοευρωπαϊκά κράτη με τους Βάσκους στην Ισπανία, την Κορσική στη Γαλλία, το Νότιο Τιρόλο στην Ιταλία και τις εκκρεμείς υποθέσεις του Κοσόβου και του Κυπριακού, εγείροντας για άλλη μια φορά το ερώτημα εάν υπάρχει δικαίωμα απόσχισης σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο (Pazartzis, 2006).

Στη σύγχρονη εποχή μας, η κυριαρχική ισότητα των κρατών μπορεί να παραμένει σε υψηλό επίπεδο στο διεθνές δίκαιο, ωστόσο έχει χάσει το μονοπώλιό της ως προς τον κεντρικό πυλώνα του. Όπως κάθε κλάδος του δικαίου, έτσι και το διεθνές δίκαιο αποσκοπεί στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και την προστασία των μεμονωμένων ανθρωπίνων υπάρξεων, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στον Χάρτη του ΟΗΕ για τον σκοπό του Παγκόσμιου Οργανισμού. Συνεπώς, οποτεδήποτε ένα κράτος ξεφεύγει από αυτή τη ρότα λόγω κάποιας εσκεμμένης πολιτικής, μπορεί να χάσει την προστασία που του παρέχεται από το διεθνές δίκαιο στο πλαίσιο της προάσπισης θεμελιωδών αρχών. Σε κάθε περίπτωση, το καίριο ερώτημα αποτελεί εάν η διεθνής κοινότητα επιθυμεί να παραμείνει η μόνη οντότητα που δικαιούται να προβεί σε διορθωτικές δράσεις μέσω αντιμέτρων και κριτικής με επίσημες διαδικασίες ή να παραχωρήσει χώρο σε ανεξάρτητες δράσεις των θυμάτων από καταπιεστικές πολιτικές.

Στο πλαίσιο αυτό όπου τα μεμονωμένα άτομα δε θεωρούνται πλέον απλά αντικείμενα, το διεθνές δίκαιο οφείλει να επιτρέπει στα μέλη μιας κοινότητας που υποφέρει από διακρίσεις, οι οποίες πολλές φορές επηρεάζουν την ίδια τους τη ζωή, να αγωνίζονται για την απόσχισή τους ως το έσχατο μέσο προστασίας του, εφόσον κάθε άλλη προσπάθεια έχει αποτύχει. Χωρίς αμφιβολία μια αξίωση απόσχισης από τα ίδια τα θύματα εμπεριέχει υψηλότερο βαθμό νομιμότητας από μια στρατηγική που σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε από τρίτα κράτη σε μια προσπάθεια επίτευξης των συμφερόντων τους, όπως η περίπτωση της μονομερούς ανακήρυξης της «ΤΔΒΚ», γεγονός που κατακρίθηκε από τη διεθνή κοινότητα

και ως γνωστόν για να υπάρξει απόσχιση δε θα πρέπει να υπάρχει ακυρωτική απόφαση από το ΣΑ. Ως εκ τούτου, η έννοια της «θεραπευτικής» απόσχισης θα μπορούσε να αναγνωριστεί ως αναπόσπαστο μέρος του θετικού δικαίου, παρά τη μικρή εμπειρία του συγκεκριμένου είδους. Τα γεγονότα που οδήγησαν στην ίδρυση του Μπαγκλαντές, αποτελώντας τη μοναδική επιτυχή απόσχιση χωρίς τη συναίνεση του πατρογονικού εδάφους, καθώς και αυτά που ανήγειραν το θέμα του Κοσόβου, μπορούν να αποτελέσουν οδηγό σε μελλοντικές περιπτώσεις. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι στην περίπτωση του Μπαγκλαντές εν τέλει μετά από χρόνια το πατρογονικό κράτος συναίνεσε στην απόσχιση, και το ίδιο προσπαθεί να γίνει και με την περίπτωση του Κοσόβου, δείχνοντας ότι η διεθνής κοινότητα συντηρητικοποιείται ως προς τις αρχικές επαναστατικές κινήσεις αποσχίσεων προσπαθώντας να αποκτήσει τη συναίνεση των πατρογονικών κρατών προς αποφυγή μελλοντικών αξιώσεων και δημιουργίας προβλημάτων.

Μένει να φανεί στο μέλλον πού θα κατασταλάξει η διεθνής πρακτική και αν όντως η περίπτωση του Κοσόβου αποτελέσει *suí generis* περίπτωση ή θα ανοίξουν οι «ασκοί του Αιόλου» για τις οντότητες με αποσχιστικές αξιώσεις, με την Ελλάδα να καθίσταται άμεσα ενδιαφερόμενη αναφορικά με τις συγκεκριμένες εξελίξεις, τόσο λόγω του Κυπριακού ζητήματος όσο και της τεταμένης κατάστασης στη Θράκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ahmed, S., 2004. *Bangladesh: Past and Present*. New Delhi: A.P.H. Publishing Corporation.
- Baxter, C., 2018. *Bangladesh: From A Nation To A State*. New York: Routledge.
- Bennett, C., 2018. Two Nations Theory. In: Z. Kassam, Y. Greenberg & J. Bagli, eds. *Islam, Judaism, and Zoroastrianism. Encyclopedia of Indian Religions..* Dordrecht: Springer.
- Buchheit, L., 1978. *Secession: The Legitimacy of Self-determination*. New Haven: Yale University Press.
- Buzan, B., 1991. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Harvester: Wheatsheaf.
- Cassese, A., 1979. Political Self-Determination: Old Concepts and New Developments. In: A. Cassese, ed. *U.N. Law/Fundamental Rights: Two Topics in International Law*. Alphen aan den Rijn: Sijthoff & Noordhof, pp. 137-166.
- Cassese, A., 2012. *Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Cerny, P., 2019. Afterword: The New Pessimism in Twenty-First Century World Politics. In: T. Stevens & N. Michelsen, eds. *Pessimism in International Relations: Provocations, Possibilities, Politics*. London: Palgrave Macmillan, pp. 191-203.
- Crawford, J., 1998. State Practice and International Law in Relation to Secession. *British Yearbook of International Law*, 69(1), pp. 85-117.
- Crawford, J., 2006. *The Creation of States in International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Creyke, R., 2008. "Soft Law" and Administrative Law: A New Challenge. *AIAL FORUM*, Vol. 61, pp. 15-22.
- Daes, E., 2008. *Indigenous Peoples. Keepers of our Past-Custodians of our Future*. Copenhagen: International Work Group for Indigenous Affairs.
- Dugard, J. & Raic, D., 2006. The role of recognition in the law and practice of secession. In: M. Kohen, ed. *Secession. International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 94-137.
- Gambou, D., 2019. The UNDRIP and the legal significance of the right of indigenous peoples to self-determination: a human rights approach with a multidimensional perspective. *The International Journal of Human Rights*, 27 2, pp. 34-50.
- Hannum, H., 2021. *Legal Aspects of Self-Determination*. [Online] Available at: <https://pesd.princeton.edu/node/511> [Accessed 30 11 2021].

- Hay, C., Lister, M. & Marsh, D., 2006. *The State: Theories and Issues*. London: Red Globe Press.
- International Court of Justice, 2010. *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo. Overview of the Case*. [Online] Available at: <https://www.icj-cij.org/en/case/141> [Accessed 17 1 2022].
- Kohen, M., 2006. *Secession. International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCaughan, E., 1989. Human Rights and Peoples' Rights: An Introduction. *Social Justice*, 16(1), pp. 1-7.
- Mills, A., 2011. The Kosovo Advisory Opinion: If you don't have anything constructive to say...?. *The Cambridge Law Journal*, 11 3, 70(1), pp. 1-4.
- Pazartzis, P., 2006. Secession and international law: the European dimension. Στο: M. Kohen, επιμ. *Secession. International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 355-373.
- Rustow, D., 1967. *A world of nations; problems of political modernization*. Washington: Brookings Institution.
- Ryser, R., 2017. *The "Blue Water Rule" and the Self-Determination of Nations*. [Online] Available at: <https://intercontinentalcry.org/blue-water-rule-self-determination-nations/> [Accessed 1 1 2022].
- Schendel, W., 2009. *A History of Bangladesh*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Senaratne, K., 2013. Internal Self-Determination in International Law: A Critical Third-World Perspective. *Asian Journal of International Law*, 3(2), pp. 305-339.
- Sender, O. & Wood, M., 2017. A Mystery No Longer? Opinio Juris and Other Theoretical Controversies Associated with Customary International Law. *Israel Law Review*, 50(3), pp. 299-330.
- Senese, S., 1989. External and Internal Self-Determination. *Social Justice*, 16(1(35)), pp. 19-25.
- Summers, J., 2013. The internal and external aspects of self-determination reconsidered. Στο: D. French, επιμ. *Statehood and Self-Determination. Reconciling Tradition and Modernity in International Law*. New York: Cambridge University Press, pp. 229-249.
- Tomuschat, C., 2006. Secession and self-determination. In: M. Kohen, ed. *Secession. International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 23-45.
- United Nations, n.d. *Growth in United Nations membership*. [Online] Available at: <https://www.un.org/en/about-us/growth-in-un-membership> [Accessed 11 1 2022].

- Voon, T., 2002. Closing the Gap Between Legitimacy and Legality of Humanitarian Intervention: Lessons from East Timor and Kosovo. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*, 7(1), pp. 31-97.
- Waters, T. & Waters, D., 2015. Politics as Vocation, by Max Weber. In: *Weber's Rationalism and Modern Society. New Translations on Politics, Bureaucracy, and Social Stratification*. New York: Palgrave Macmillan, pp. 129-197.
- Wolff, S., n.d. *The Use of Ethnic Cleansing in the 'Resolution' of Self-determination Conflicts: Learning the Lessons from Twentieth Century Europe?*. [Online] Available at: <https://pesd.princeton.edu/node/206>
- Wood, J., 1981. Secession: A Comparative Analytical Framework. *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, 14(1), pp. 107-134.

II. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Heywood, A., 2013. *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*. Αθήνα: Κριτική.
- Δρακόπουλος, Σ., Γκότσης, Γ. & Γριμάνη, Κ., 2015. *Μεθοδολογία Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Κουσκουβέλης, Η., 2004. *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κωνσταντόπουλος, Ι., 2018. Πληροφόρηση και Ασφάλεια: μία άρρηκτη σχέση. Στο: Η. Κεβόρκ & Χ. Κόλλιας, επιμ. *Κείμενα στην Οικονομική της Άμυνας και της Ασφάλειας*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 291-328.
- Λιάκουρας, Π., 2007. *Το Κυπριακό - Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη. Σε Αναζήτηση Ομοσπονδιακής Επίλυσης*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Λιάκουρας, Π., 2009. Η Προβληματική της Απόσχισης υπό το Φως των Εξελίξεων στο Κόσσοβο. Στο: Σ. Περράκης, επιμ. *Ματιές στο Σύγχρονο Τοπίο των Δυτικών Βαλκανίων*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ. 79-117.
- Λιάκουρας, Π., 2012. Η Διάλυση της Πρώην Γιουγκοσλαβίας και η Ανάδυση των Νέων Κρατών στο Διεθνές Δίκαιο. Στο: Κ. Κεντρωτής, επιμ. *Μετά το τέλος της ιστορίας*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ. 111-148.
- Μπαχούμας, Δ., 2017. *Η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών και ο δρόμος προς την ανεξαρτησία*. [Ηλεκτρονικό]
 Διαθέσιμο στο: <https://powerpolitics.eu/%ce%b7-%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%ae-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%85%cf%84%ce%bf%ce%b4%ce%b9%ce%ac%ce%b8%ce%b5%cf%83%ce%b7%cf%82-%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%bb%ce%b1%cf%8e%ce%bd->

%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%bf-%ce%b4/?fbclid=IwAR3_8lgR5MTfFhimVYN
[Πρόσβαση 20 9 2021].

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2022. *Το Δικαίωμα των Λαών στην αυτοδιάθεση*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο
στο: <https://eclass.aegean.gr/modules/units/index.php?course=SOC113&id=4248>
[Πρόσβαση 15 11 2021].

Παπαδοπούλου, Λ., 2015. *Συνταγματικό Δίκαιο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών
Ακαδημαϊκών Βιβλίων.

Ρόζενμπεργκ, Τ., n.d. *Ο λόγος 14 σημείων του Woodrow Wilson*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://el.eferrit.com/%CE%BF-%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%82-14-%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85-woodrow-wilson/>
[Πρόσβαση 16 1 2022].

Ρούκουνας, Ε., 2019. *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*. 3η έκδοση επιμ. Αθήνα: Νομική
Βιβλιοθήκη.

Τσάλτας, Γ., 2010. *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος. Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο
της Ανάπτυξης*. Αθήνα: Παπαζήση.

Φραγκονικολόπουλος, Χ. & Προέδρου, Φ., 2015. *Παγκόσμια Πολιτική: Δρώντες, Δομές &
Διαδικασίες*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

III. ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

African Commission on Human and Peoples' Rights, 1981. *African Charter on Human and
Peoples' Rights*. [Online] Available at:
<https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49> [Accessed 2 1 2022].

ALGIERS CHARTER, 1976. *Universal Declaration of the Rights of Peoples*. [Online]
Available at: <http://permanentpeoplestribunal.org/wp-content/uploads/2016/06/Carta-di-algeri-EN-2.pdf> [Accessed 15 1 2022].

Assembly of Kosovo, 2008. *Kosovo Declaration of Independence*. [Online]
Available at: <https://www.refworld.org/docid/47d685632.html>
[Accessed 17 1 2022].

Comparative Constitutions Project, 2021. *Cyprus's Constitution of 1960 with Amendments
through 2013*. [Online] Available at:
https://www.constituteproject.org/constitution/Cyprus_2013.pdf?lang=en
[Accessed 12 12 2021].

- Conference on Security and Co-operation in Europe, 1975. *Helsinki Final Act*. [Online] Available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf> [Accessed 16 1 2022].
- United Nations Secretariat, 1960. *Treaty of Guarantee*. [Online] Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20382/v382.pdf> [Accessed 10 10 2021].
- United Nations Secretariat, 1960. *Treaty of Alliance (with Additional Protocols)*. [Online] Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20397/v397.pdf> [Accessed 10 10 2021].
- United Nations, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 1996. *General recommendation 21 (48) adopted at 1147th meeting on 8 March 1996*. [Online] Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/212171> [Accessed 5 1 2022].
- United Nations, GA, 1952. *Resolution 637 (VII). The right of peoples and nations to self-determination*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/637\(VII\)](https://undocs.org/en/A/RES/637(VII)) [Accessed 16 1 2022].
- United Nations, GA, 1958. *Resolution 1314 (XIII). Recommendations concerning international respect for the right of peoples and nations to self-determination*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/1314\(XIII\)](https://undocs.org/en/A/RES/1314(XIII)) [Accessed 12 12 2021].
- United Nations, GA, 1960. *Resolution 1514 (XV). Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/1514%20\(XV\)](https://undocs.org/en/A/RES/1514%20(XV)) [Accessed 14 12 2021].
- United Nations, GA, 1966. *Resolution 2200A (XXI). International Covenant on Civil and Political Rights*. [Online] Available at: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> [Accessed 1 12 2021].
- United Nations, GA, 1966. *Resolution 2200A (XXI). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. [Online] Available at: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> [Accessed 1 12 2021].
- United Nations, GA, 1970. *Resolution 2625 (XXV). Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. [Online] Available at: [https://undocs.org/en/A/RES/2625%20\(XXV\)](https://undocs.org/en/A/RES/2625%20(XXV)) [Accessed 30 11 2021].

- United Nations, GA, 1995. *Resolution 50/6. Declaration on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*. [Online] Available at: <https://undocs.org/en/A/RES/50/6> [Accessed 17 1 2022].
- United Nations, GA, 2007. *Resolution 61/295. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. [Online] Available at: <https://undocs.org/A/RES/61/295> [Accessed 11 11 2021].
- United Nations, GA, 2008. *Resolution 63/3. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law*. [Online] Available at: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20A%20RES63%203.pdf> [Accessed 8 10 2021].
- United Nations, GA, 2010. *Resolution 64/298. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law*. [Online] Available at: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/ROL%20A%20RES64%20298.pdf> [Accessed 17 1 2022].
- United Nations, Security Council, 1983. *Resolution 541 [on declaration by the Turkish Cypriot community of its secession from Cyprus]*. [Online] Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/58970> [Accessed 18 11 2021].
- United Nations, Security Council, 1999. *Resolution 1244 on the situation relating Kosovo*. [Online] Available at: <https://peacemaker.un.org/kosovo-resolution1244> [Accessed 9 10 2021].
- United Nations, The World Conference on Human Rights, 1993. *Vienna Declaration and Programme of Action*. [Online] Available at: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx> [Accessed 17 1 2022].
- Ηνωμένα Έθνη, 1945. *ΧΑΡΤΗΣ ΟΗΕ*. [Ηλεκτρονικό] Διαθέσιμο στο: <https://unric.org/el/%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/> [Πρόσβαση 5 10 2021].